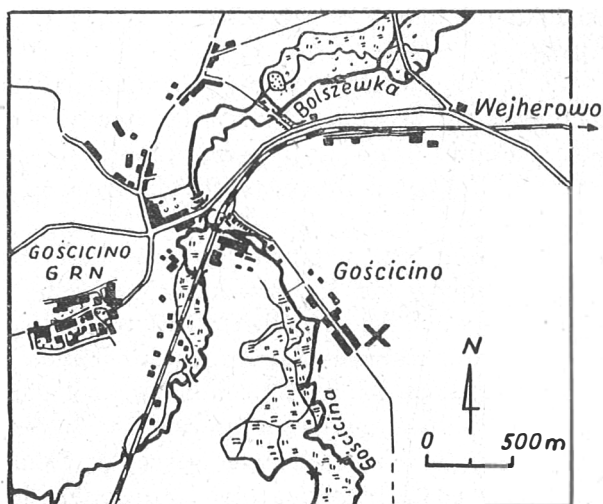

JERZY SZWED

CMENTARZYSKO GRUPY KASZUBSKIEJ KULTURY ŁUŻYCKIEJ W GOŚCICINIE, POW. WEJHEROWO

Cmentarzysko znajduje się na południowym stoku wysokiego wzniesienia, położonego na wschód od starej osady fabrycznej w Gościcinie, na wysokości dwu ostatnich domów. U podnóża rozległego wzgórza, od strony południowej, przebiega droga polna, prowadząca od osady ku wschodowi w kierunku Wejherowa. Cmentarzysko zostało oznaczone jako stanowisko nr 3 (ryc. 1). Południowo-zachodni skraj wzniesienia został

Ryc. 1. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Plan sytuacyjny cmentarzyska

Fig. 1. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Site plan of cemetery

na dużej przestrzeni zniszczony przez wybieranie piasku dla celów budowlanych. Założona tu piaśnica zajęła znaczną część cmentarzyska, ciągnącego się pierwotnie zapewne od podnóża góry w kierunku północnym ku szczytowi. Północnej granicy cmentarzyska nie udało się określić mimo przebadania szerokiego (na 30 metrów) pasa wzgórza, łagodnie

opadającego ku południowi. Stanowi to około 1/10 wysokości całego stoku. Należy przypuszczać, że mniej więcej na tej wysokości kończyło się zwarte występowanie grobów, od tego bowiem miejsca nachylenie stoku do poziomu zaczyna stopniowo wzrastać (tabl. IV a). Nie wyklucza to jednak możliwości większego zasięgu cmentarzyska w kierunku północnym. Zachodnia część wzniesienia stanowi nieużytek, wschodnia natomiast porośnięta jest lasem.

Według informacji uzyskanych od miejscowej ludności, pewna, bliżej nie określona liczba grobów uległa zniszczeniu w okresie ostatnich kilkudziesięciu lat. Groby te znajdowały się przeważnie na terenie obecnej piasznicy, ale również kilka zostało odkrytych przy karczowaniu pni wyciętych drzew na przyległym do cmentarzyska obszarze lasu. Informatorzy wymienili kilka zabytków brązowych, takich jak kółka i łańcuszki, prócz tego bliżej nie określone przedmioty, które wchodziły w skład wyposażenia poszczególnych grobów. Wszystkie te zabytki uległy zniszczeniu.

W końcu XIX w. znaleziono na piaszczystym wzgórzu, położonym w pobliżu fabryki celulozy (obecnie fabryka mebli) w Gościcinie, grób skrzynkowy, który zawierał kilka popielnic. Zachowała się tylko jedna popielnica twarzowa, czerniona, nakryta wpuszczaną pokrywą stożkową. Odkryty grób datowany był na okres Hallstatt D¹. Obecnie trudno dokładnie określić, czy odkryty grób pochodzi z tego samego cmentarzyska.

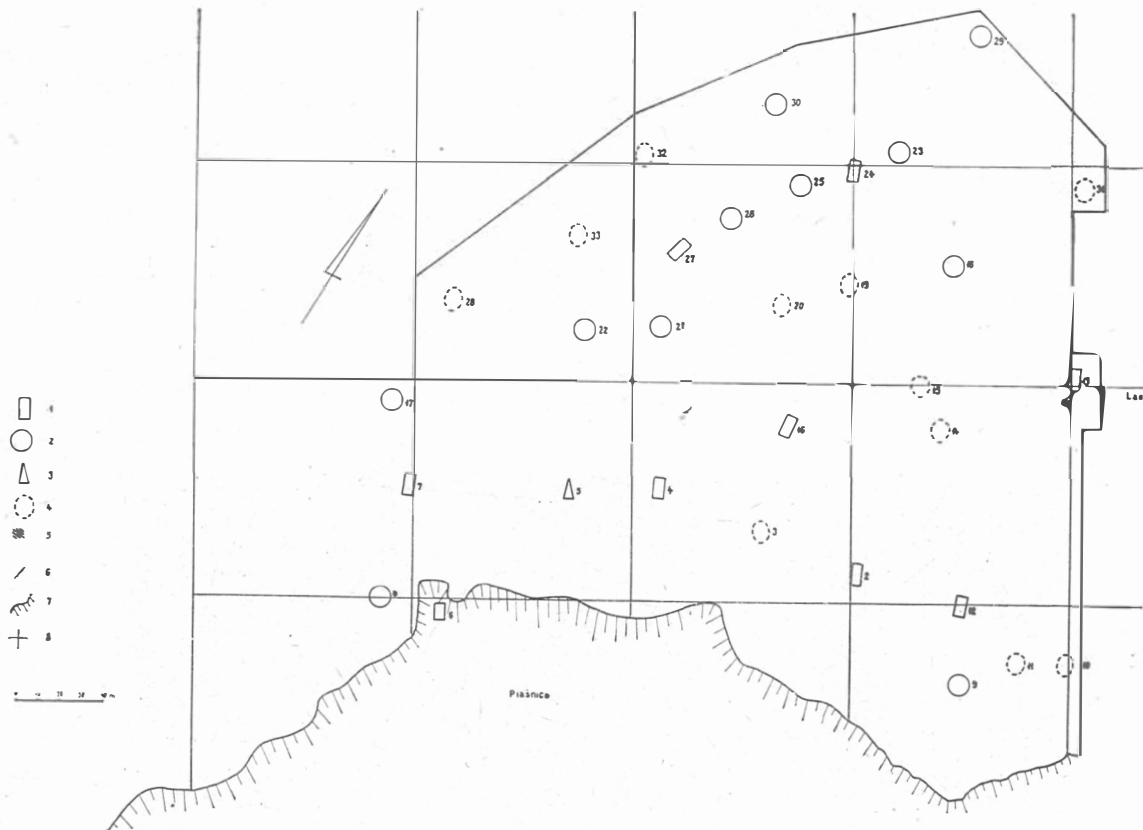
Z terenu Gościcina znane są dalsze znaleziska grobów skrzynkowych pochodzących ze stanowiska nr 2, datowanego na wczesny i środkowy okres lateński², oraz szereg odkryć przypadkowych, bliżej nie zlokalizowanych. Zawartość tych ostatnich grobów datuje się na okres Hallstatt C³.

W marcu 1963 r. dzieci z osiedla fabrycznego przypadkowo odkryły grób skrzynkowy nr 1, który następnie został przez nie zniszczony. Część odkrytego wówczas inwentarza zabytkowego została zabezpieczona przez pracowników Fabryki Mebli w Gościcinie, a następnie przekazana w dniu 19 III 1964 r. do Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Wśród ułamków ceramicznych znajdowały się fragmenty dwóch popielnic. Odkryty grób leżał w środkowej części urwiska, już na obszarze piasznicy, od strony, gdzie była ona eksploatowana. W lipcu tegoż roku Muzeum Archeologiczne w Gdańsku podjęło badania ratownicze na zagrożonym stanowisku. W trakcie badań odkryto dalszych 16 grobów (obiekty ozna-

¹ L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska na Pomorzu Gdańskim*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1966, t. 1, s. 147.

² *Tamże*, s. 148.

³ *Tamże*, s. 148.

Ryc. 2. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Plan rozmieszczenia grobów na cmentarzysku

Legenda: 1 — groby skrzynkowe, 2 — groby popielnicowe z obwarowaniem, 3 — grób kloszowy z obwarowaniem, 4 — groby zniszczone, 5 — jama z warstwą spalenizny i węgielkami drzewnymi, 6 — linia wyznaczająca zasięg terenu przebadanego, 7 — linia urwiśka, 8 — siatka arowa

Fig. 2. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Distribution of graves in the cemetery

Legend: 1 — chest graves, 2 — urn graves with fortification, 3 — dome grave with fortification, 4 — damaged graves, 5 — pit with layer of charred remains and charcoal, 6 — boundary line marking out the area investigated, 7 — line of cliff, 8 — grid

czono nr 2—17) rozmieszczonych głównie w dwóch rzędach. Badaniami objęto część cmentarzyska najbardziej zagrożoną, przylegającą bezpośrednio do piaśnicy. Na terenie piaśnicy stwierdzono resztki skrzyni kamiennej po zniszczonym grobie skrzynkowym nr 6, która nie zawierała żadnych przedmiotów zabytkowych. Badania kontynuowano w lipcu roku następnego. W czasie drugiej kampanii wykopaliskowej odkryto jeszcze 16 grobów (obiekty oznaczone nr 18—33), które były rozmieszczone w trzech rzędach (ryc. 2). Całość prac w tych latach została sfinansowana przez Konserwatora Zabytków Archeologicznych na województwo gdańskie. Odkryte materiały zabytkowe znajdują się w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku i zainwentaryzowane są pod nr 1964:35 i 1965:85.

W trakcie prowadzenia prac wykopaliskowych w 1964 r. został nakręcony przez Ośrodek Telewizyjny w Gdańsku krótki reportaż filmowy, udostępniony wkrótce mieszkańcom Wybrzeża w programie lokalnym (tabl. IV b).

Badania na cmentarzysku w Gościcinie doszły do skutku dzięki żywemu zainteresowaniu się przypadkowo odkrytym grobem przez pracowników i Dyрекcję Gościcińskiej Fabryki Mebli, która z kolei powiadomiła o dokonanych odkryciach Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. W czasie trwania prac wykopaliskowych zainteresowanie badaniami było nadal bardzo żywe. Dyrekcja Fabryki okazała wówczas pracownikom Muzeum daleko idącą pomoc, za co pragnę przekazać jej w tym miejscu wyrazy wdzięczności.

MATERIAŁY

Grób nr 1 — skrzynkowy

Całkowicie zniszczony przez dzieci zaraz po odkryciu. Uznano go za grób skrzynkowy, opierając się na informacjach pracowników Działu Technicznego Gościcińskiej Fabryki Mebli, którzy zabezpieczyli część zawartości grobu. Późniejsze badania ratownicze dostarczyły jeszcze pewnej ilości ułamków różnych naczyń, zebranych w pobliżu odkrytego grobu. Nie udało się dokładnie zlokalizować jego położenia. Wiadomo jedynie, że znajdował się na brzegu urwiska, w środkowej jego części, już na terenie piaśnicy. Nie jest on identyczny z odkrytym później w trakcie wykopalisk grobem skrzynkowym nr 6, położonym również na terenie piaśnicy.

Inwentarz:

Grób zawierał większą liczbę naczyń, którą trudno dokładnie określić przy obecnym stanie. Udało się wyróżnić ułamki pięciu różnych naczyń i fragment brzegu pochodzący zapewne od dużej, głębokiej misy. Większość ułamków jest mało charakterystyczna, o gładzonej powierzchni i barwie brunatnej bądź ciemnoszarej. Kilka fragmentów pochodzących od dwóch różnych naczyń jest zdobionych. Na jednym naczyniu występował ornament ukośnych żłobków zamkniętych od góry kilkoma liniami ciągłymi, drugie naczynie było zdobione zakreskowanymi trójkątami, a także dwoma delikatnie rytymi liniami, wypełnionymi wewnątrz rytymi krzyżykami. Sądząc z zachowanych części przydennych, naczynia miały wyodrębnione dna. Krawędzie szyjek są wychylone na zewnątrz. Fragment misy ma wygiętą krawędź.

Przepalone kości ludzkie ze wszystkich popielnic.

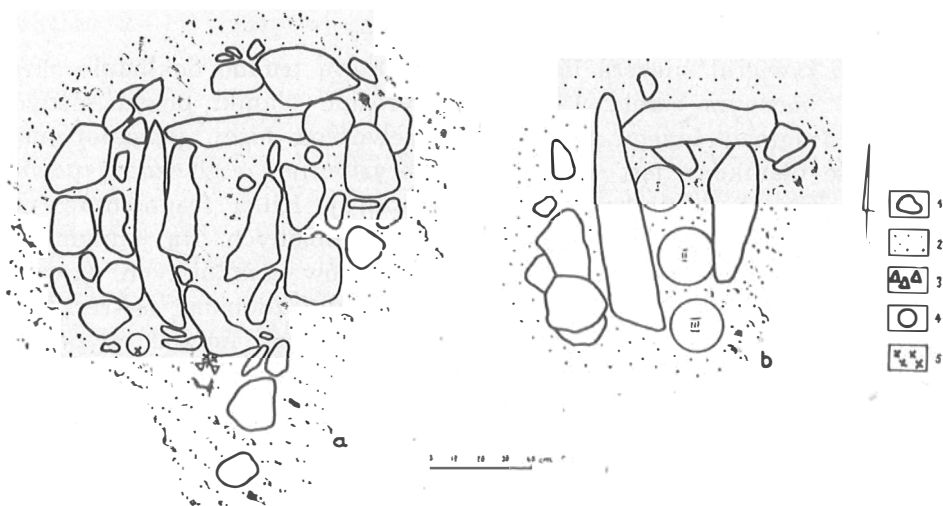
Grób nr 2 — skrzynkowy

Na głębokości około 20 cm wystąpiły kamienie polne i łupane płyty, które nakrywały długą, wąską, prawie prostokątną skrzynię grobową, zbudowaną z pięciu dużych łupanych płyt. Skrzynia była zamknięta od strony południowej dwiema płytami podpartymi rzędem kamieni. Z zewnątrz otaczał ją wieniec kamieni polnych tworzących zarys koła. Grób był zorientowany dłuższą osią na linii N-S. Skrzynia grobowa została częściowo uszkodzona. Ściana wschodnia zbudowana z trzech płyt przechyliła się do wnętrza i zgniotła trzy popielnice ustawione w jednym rzędzie. Również kilka kamieni nakrywy obsunęło się do wnętrza skrzyni i przygniotło naczynia. Zawartość popielnic została przemieszana z piaskiem. Wszystkie popielnice były popękane, a po wyjęciu z grobu znalazły się w stanie szczątkowym. Dno na głębokości około 70 cm tworzył piasek calcowy (ryc. 3).

Inwentarz:

Popielnica nr 1 o baniastym brzuścu i smukłej stożkowatej szyjce zakończonej krawędzią wychyloną na zewnątrz. W górnej części brzuśca występował ornament złożony z grup pionowych i ukośnych linii obwiedzionych krótkimi skośnymi kreseczkami. Powyżej ciągnęły się pasma linii poziomych. Ornament był inkrustowany białą masą. Powierzchnia naczynia gładzona, lśniąca, barwy czarnej. Zdołano jedynie zrekonstruować większe fragmenty szyjki i brzuśca. Inkrustacja zachowała się tylko częściowo.

Przepalone kości ludzkie.

Ryc. 3. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 2: a — wierzch skrzyni grobowej, b — wnętrze skrzyni grobowej

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń, 4 — popielnice, 5 — przepalone kości ludzkie

Fig. 3. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal views of grave No. 2: a — top of grave chest, b — inside of grave chest

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments, 4 — urns, 5 — burnt humans bones

Popielnica nr 2. Zachowało się kilkanaście mało charakterystycznych fragmentów brzuśca. Gładzona powierzchnia ma barwę ciemnobrunatną. Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 3. Zachowały się nieliczne, drobne, rozkruszone ułamki barwy ciemnobrunatnej.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 3 — zniszczony

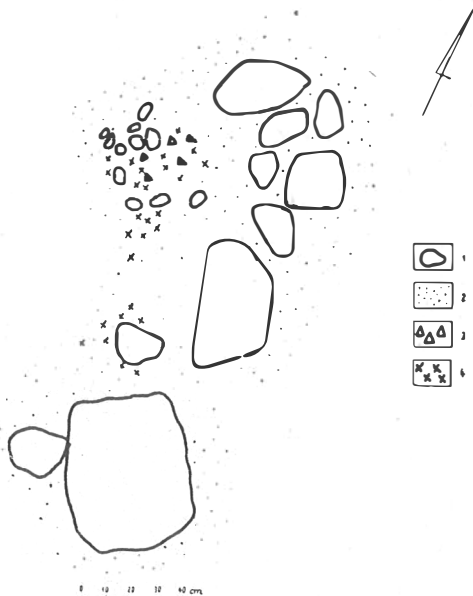
Na głębokości 50—80 cm wystąpiły kamienie polne z północnej i wschodniej strony grobu. W południowej jego części leżała duża płyta, prawdopodobnie przesunięta na wtórne miejsce. Na całej powierzchni grobu wystąpiło wśród kamieni dużo drobnych ułamków ceramiki, pochodzących prawdopodobnie od kilku naczyń. Znajdowały się tam również przepalone kości ludzkie. Skupisko to koncentrowało się głównie w północnej części grobu. Poniżej niego leżał bruk ułożony z drobnych kamieni. Już poza obrębem kamieni, obok przesuniętej płyty, znaleziono również dużą ilość drobnych ułamków tych samych naczyń co w skupisku pierwszym i dużo przepalonych kości (ryc. 4).

Ryc. 4. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 3

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń, 4 — przepalone kości ludzkie

Fig. 4. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 3

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments, 4 — burnt human bones

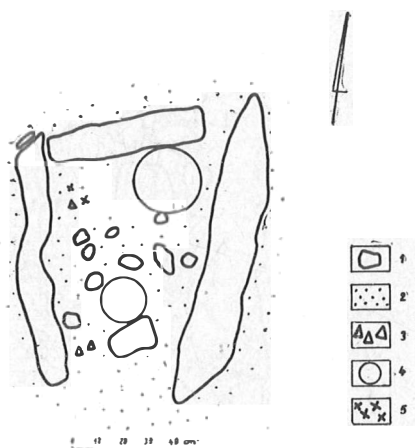
Inwentarz:

Kilkadziesiąt ułamków ceramicznych pochodzących prawdopodobnie od trzech naczyń. Wszystkie fragmenty mają gładzoną powierzchnię o różnych odcieniach barwy brunatnej. Krawędzie szyjek są wychylone na zewnątrz. Kilka ułamków jest zdobionych linią rytą, od której odchodzą promieniście ku dołowi trzy krótkie linie.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 4 — skrzynkowy

Na głębokości około 50 cm wystąpiła prostokątna skrzynia grobowa, zbudowana z trzech dużych nieregularnie łupanych płyt. Brak zastawy zamykającej ją od strony południowej. Z zewnątrz, szczególnie od strony zachodniej, stwierdzono dużą ilość kamieni polnych zabezpieczających ścianę zachodnią i częściowo północną. Grób był zorientowany dłuższą osią na linii N-S. Zachowana długość skrzyni grobowej wynosiła 110 cm, jej szerokość — przeciętnie 90 cm. Wewnątrz niej, w północno-wschodnim narożniku, znajdowała się jedna popękana popielnica, natomiast druga była umieszczona prawie pośrodku skrzyni. Brak jednolitego poziomu dna grobu. Było ono zbudowane z drobnych kamieni znajdujących się na różnych poziomach. Najniżej położone kamienie sięgały do głębokości 75 cm (ryc. 5).

Ryc. 5. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3.
Rzut poziomy grobu nr 4

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń, 4 — popielnice, 5 — przepalone kości ludzkie

Fig. 5. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 4

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments, 4 — urns, 5 — burnt human bones

Inwentarz:

Popielnica nr 1. Był to prawdopodobnie dzban o dwustożkowatym brzuścu z zaokrąglonym załomem i wysoką stożkowatą szyjką, słabo wyodrębnioną. Zachowały się trzy większe fragmenty pochodzące z górnej części brzuśca i przyległej części szyjki. Na jednym ułamku występuje ornament trzech linii poziomych. Gładzona, lekko lśniąca powierzchnia ma barwę szarobrunatną.

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 2. Był nią dwuuchy garnek beczułkowaty o schropowanej powierzchni. Krawędź jest wychylona na zewnątrz, dno wyraźnie wyodrębnione. Na niewielkim zachowanym odcinku krawędzi widać ślady po utraconym taśmowatym uchu. Zachowały się również fragmenty ucha. Ze względu na duży ubytek krawędzi nie widać śladów po drugim, prawdopodobnie utraconym uchu, znajdującym się naprzeciw pierwszego. Barwa naczynia jasnobrunatna. Wymiary: wys. 26,5 cm.; otw. 22—24 cm; średn. 24—26 cm; dno 12,4 cm (tabl. I, a).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 5 — obwarowany (kloszowy)

Na głębokości 15—45 cm wystąpiła obudowa grobu złożona z kilku dużych kamieni polnych i szeregu małych. Zachowała się tylko w południowej części grobu. W odległości 15 cm od ostatniego kamienia obudowy w kierunku północnym znaleziono duży fragment naczynia odwróconego dnem do góry, które nakrywało skupisko drobnych ułamków innego naczynia i przepalone kości. Naczynie to spełniało zapewne funkcję klosza nakrywającego popielnicę. W trakcie eksploracji tego

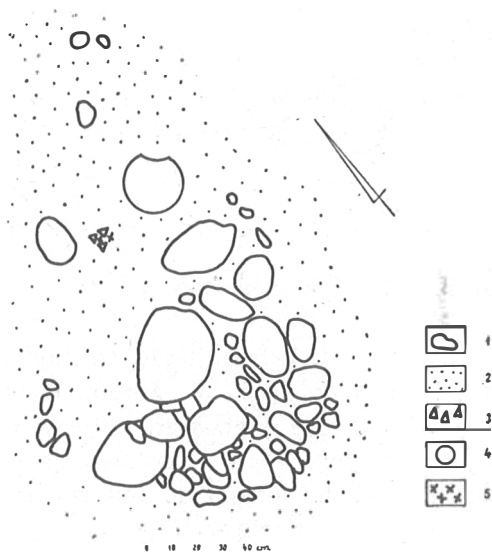
skupiska odkryto jeszcze szereg dalszych ułamków klosza. Wokół skupiska w dużym rozproszeniu wystąpiły drobne przepalone kości i ułamki ceramiki (ryc. 6).

Ryc. 6. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 5

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń, 4 — naczynia, 5 — przepalone kości ludzkie

Fig. 6. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 5

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments, 4 — urns, 5 — burnt human bones

Inwentarz:

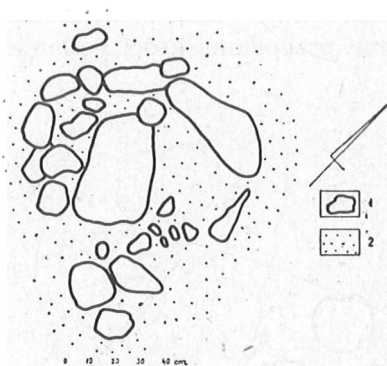
Popielnica nr 1. Z popielnicy zachowało się dno, kilkanaście ułamków brzuśca i duży fragment stożkowej szyjki. Gładzona powierzchnia ma barwę szarobrunatną.

Naczynie nakrywające. Zachowało się ono tylko częściowo. Z większych fragmentów można wymienić dno wraz z przyległą częścią brzuśca, kilka ułamków brzuśca i duży fragment przykrawędny zaopatrzony w guz. Powierzchnia naczynia jest chropowata o barwie ceglastobrunatnej (tabl. II a).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 6 — skrzynkowy

Na głębokości 70—100 cm wystąpiły płyty skrzyni grobowej. Zachowały się tylko trzy płyty tworzące ścianę północną, zachodnią i wschodnią. Płyta od strony zachodniej była wzmocniona i obstawiona niewielkimi kamieniami polnymi. Brak było całkowicie zawartości grobu. Grób ten nie jest identyczny z przypadkowo odkrytym przez dzieci grobem nr 1 (ryc. 7).

Ryc. 7. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3.
Rzut poziomy grobu nr 6

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 7. Gościcino, Wejherowo district, station 3.
Horizontal view of grave No. 6

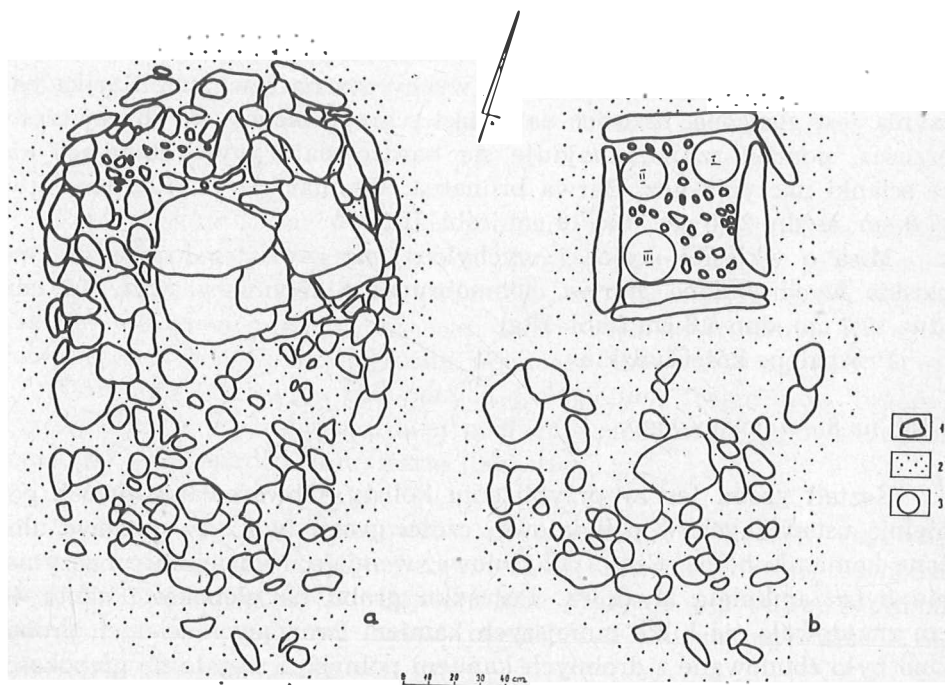
Legend: 1 — stones, 2 — sand

Grób nr 7 — skrzynkowy

Jeden z trzech najlepiej zachowanych grobów. Płyty pokrywy wystąpiły na głębokości 35—50 cm. Kamienie obstawy po stronie południowej zalegały na głębokości 20—40 cm. Kształt grobu zbliżony był do owalu. Długość wraz z obstawą na osi N-S wynosiła 240 cm, szerokość na osi W-E dochodziła do 140 cm. Północno-zachodnia część grobu była nakryta kilkoma dużymi płytami, przy czym krawędzie ich zachodziły wzajemnie na siebie. Opisana część grobu była otoczona od strony zachodniej obstawą złożoną z trzech rzędów kamieni polnych, leżących w kilku warstwach, od wschodu natomiast — tylko jednym rzędem kamieni. Ścianę północną grobu tworzyły dwie płyty pionowe ustawione obok siebie. Południową część grobu, o bardziej nieregularnym kształcie, stanowiło kilka warstw kamieni polnych, niezbyt zwarcie obok siebie ustawionych. Prawie prostokątna skrzynia grobowa znajdowała się w północno-wschodnim narożniku grobu i była nakryta trzema warstwami łupanych płyt. Od strony południowej zalegała zastawa z dwóch płyt. Rozmiary skrzyni: na osi N-E, 60 cm, a na osi W-E 45 cm. Dno znajdowało się na głębokości 109 cm i ułożone było z dużej ilości drobnych kamieni polnych. W obu narożnikach przy ścianie północnej umieszczone były dwa naczynia. Pierwsze — w rogu północno-wschodnim — bardzo silnie popękane, było nakryte dolnym fragmentem innego naczynia, ustawionym dnem do góry. Natomiast drugie naczynie nie posiadało nakrycia. W rogu południowo-zachodnim stała misa, która miała zapewne służyć za pokrywę dla tego naczynia (ryc. 8; tabl. VII a, b; tabl. VIII a).

Inwentarz:

Popielnica nr 1. Zachowała się tylko w drobnych fragmentach. Naczynie zostało narysowane po odkryciu. Sądząc z zachowanego wówczas

Ryc. 8. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 7: a — owalne obwarowanie otaczające i przykrywające skrzynię grobową, b — wnętrze skrzyni grobowej

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — popielnice

Fig. 8. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 7: a — oval fortification surrounding and covering grave chest, b — inside of grave chest

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — urns

stanu, miało ono dwustożkowaty kształt o zaokrąglonym załomie. Powierzchnia naczynia była czarna, lśniąca. Na popielnicy wystąpiły różnorodne zdobienia w postaci delikatnych krótkich kresek i punktów układających się w poziome i ukośne linie na szyjce i brzuchu, następnie ornamenty jodełkowe i krótkie pionowe linie obwiedzione po stronie zewnętrznej nacięciami. Były one inkrustowane białą masą, miejscami zachowaną. Fragmenty krawędzi są nieznacznie wychylone na zewnątrz. Pomiarów naczynia dokonano w trakcie eksploracji grobu. Są one więc jedynie zbliżone do rzeczywistych — wynoszą: wys. 21,5 cm; szer. 26 cm; dno 9,5 cm (tabl. II e).

Za pokrywę służyła dolna część naczynia o płaskim wyodrębnionym dnie i baniastym brzuchu. Gładzona powierzchnia ma barwę ciemnoszarą. Wymiary: zachowana wys. 6,5—7 cm; średn. 20,8 cm; dno 9,3 cm (tabl. II e).

Przepalone kości ludzkie.

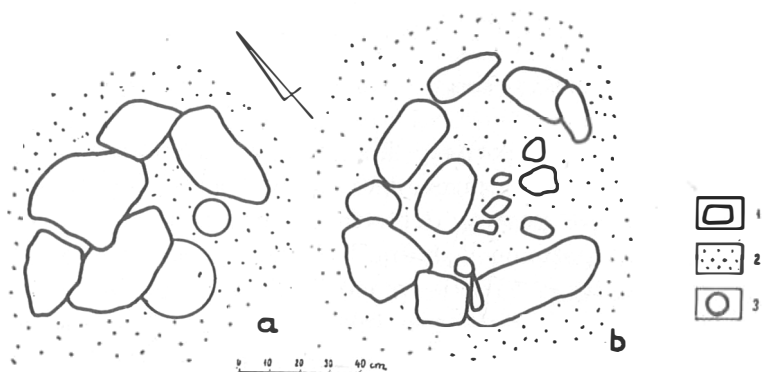
Popielnica nr 2 — o baniastym, niezbyt foremnym kształcie. Dno jest słabo wyodrębnione, krawędź lekko wychylona na zewnątrz. Szyjka naczynia jest gładzona, brzusec natomiast schropowacony. W górnej części brzuśca, poniżej szyjki, znajduje się bardzo słabo wyodrębniający się ze ścianki naczynia guz. Barwa brunatna. Wymiary: wys. 19,8 cm; otw. 17,9 cm; średn. 24,5 cm; dno 10 cm (tabl. II f).

Misa o wklęsłej szyjce i wychylonej na zewnątrz krawędzi. Dno płaskie wyodrębnione. Barwa ciemnobrunatna. Wymiary: wys. 7,7 cm; otw. 19,2 cm, dno 6,8 cm (tabl. II g).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 8 — obwarowany

Kształt grobu jest w przybliżeniu kolisty. Obwarowanie dwóch popielnic ustawionych w południowej części grobu tworzyły pionowo ułożone kamienie polne. Część południowa, w miejscu gdzie stały naczynia, nie była zamknięta obudową. Pośrodku grobu na głębokości około 40 cm znajdowało się kilka mniejszych kamieni tworzących wierzch grobu. Dno było zbudowane z drobnych kamieni polnych i sięgało do głębokości około 75 cm. Pod wierzchnimi kamieniami leżały ułamki popielnicy nr 1, niżej — przepalone kości ludzkie, wśród których było kilka fragmentów połamanej i pociętej bransolety brązowej, a jeszcze niżej — dolna część

Ryc. 9. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 8: a — widok popielnic w obrębie obwarowania, b — dno grobu
Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — popielnice

Fig. 9. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 8: a — view of urns inside fortification, b — bottom of grave

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — urns

popielnicy wraz z resztą przepalonych kości. Wszystko było silnie przemieszane z piaskiem. W kierunku wschodnim od opisanego naczynia znaleziono kilka fragmentów popielnicy nr 2. Była ona umieszczona pod ukośnie ustawioną małą płytą, spełniającą funkcję pokrywy (ryc. 9).

Inwentarz:

Popielnica nr 1. Zachowało się dno naczynia wraz z przyległą częścią ścianki, prócz tego szereg mniejszych ułamków brzuśca. Dno jest na niewielkim odcinku wyraźnie wyodrębnione, na pozostałym zlewa się ze ścianką. Gładzona powierzchnia ma barwę ceglasto-brunatną. Na dnie naczynia są widoczne odciski roślin. Wymiary: dno ok. 10 cm (tabl. II d).

Bransoleta. Dziewięć połamanych i pociętych fragmentów bransolety wykonanej z blachy brązowej podłużnie żłobkowanej. Powierzchnia zewnętrzna jest bardzo silnie starta (tabl. II c).

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 2 — zachowana we fragmentach. Było to zapewne baniaste naczynie o wychylonej na zewnątrz krawędzi, z której odchodzi dosyć duże taśmowate ucho. Powierzchnia naczynia jest schropowana, skośnie obmazywana i ma barwę pomarańczowo-brunatną (tabl. II b).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 9 — obwarowany

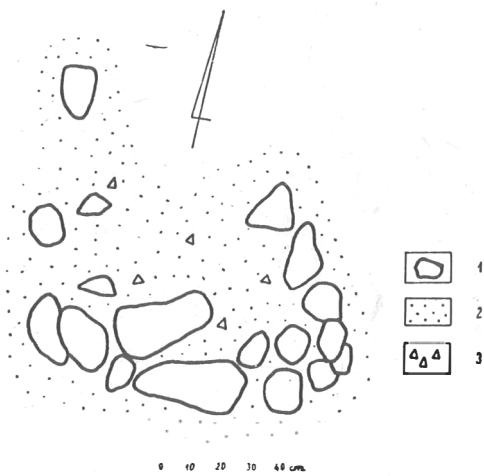
Zachowana w południowej partii grobu część obwarowania składała się z szeregu kamieni polnych tworzących wycinek koła. Kamienie znajdowały się na głębokości 25 cm do 60 cm. Pozostała część obwarowania nie zachowała się. Dno tworzył piasek calcowy. W obrębie grobu na

Ryc. 10. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 9

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń

Fig. 10. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 9

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments

całej powierzchni były rozwleczone ułamki 2—3 naczyń i drobne przepalone kości ludzkie (ryc. 10).

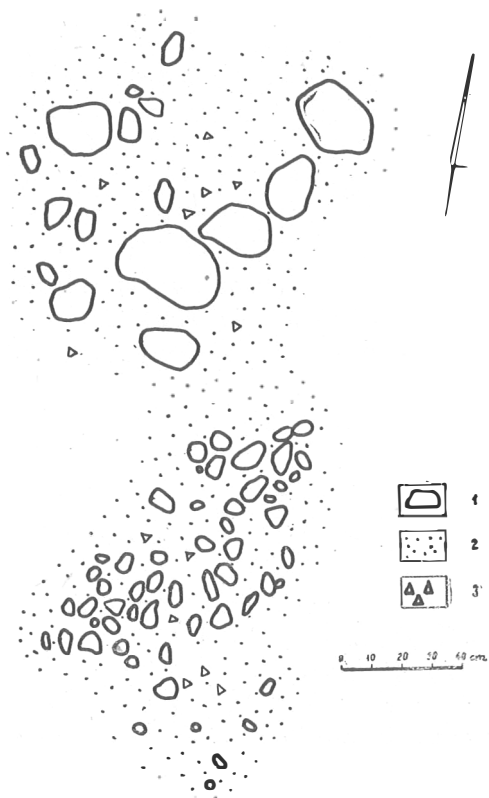
Inwentarz:

Popielnice. Zachowało się kilkanaście drobnych ułamków pochodzących od dwóch lub trzech różnych popielnic. Wszystkie fragmenty mają gładzoną powierzchnię o barwie ceglastej lub brunatnej (tabl. I i).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 10 — zniszczony

Zachowało się kilka większych kamieni polnych luźno tkwiących w piasku calcowym, a na południe od nich fragment kamiennego bruku

Ryc. 11. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 10

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — przepalone kości ludzkie

Fig. 11. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 10

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — burnt human bones

zbudowanego z drobnych kamieni polnych. Oba skupiska wystąpiły na głębokości 50—60 cm od powierzchni (ryc. 11).

Inwentarz:

Popielnice. W obrębie obu skupisk ceramiki znaleziono kilkanaście drobnych ułamków naczyń, wśród nich fragment płaskiego, dobrze wyodrębnionego dna. Nie udało się ustalić liczby popielnic, które były złożone w grobie. Powierzchnia tych ułamków jest gładzona, barwy brunatnej i ceglastobrunatnej.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 11 — zniszczony

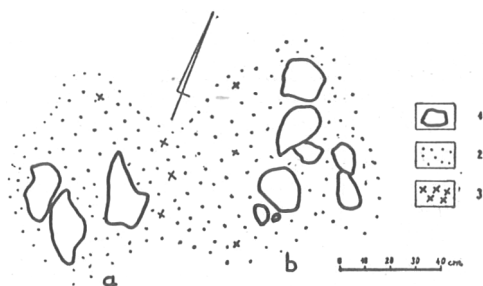
Na głębokości 19—25 cm wystąpiło kilka płasko ułożonych płyt, a na nich i między nimi przepalone kości ludzkie i bardzo drobne ułamki ceramiki (ryc. 12).

Ryc. 12. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 11: a — wierzch grobu, b — wnętrze skrzyni grobowej wraz z popielnicami

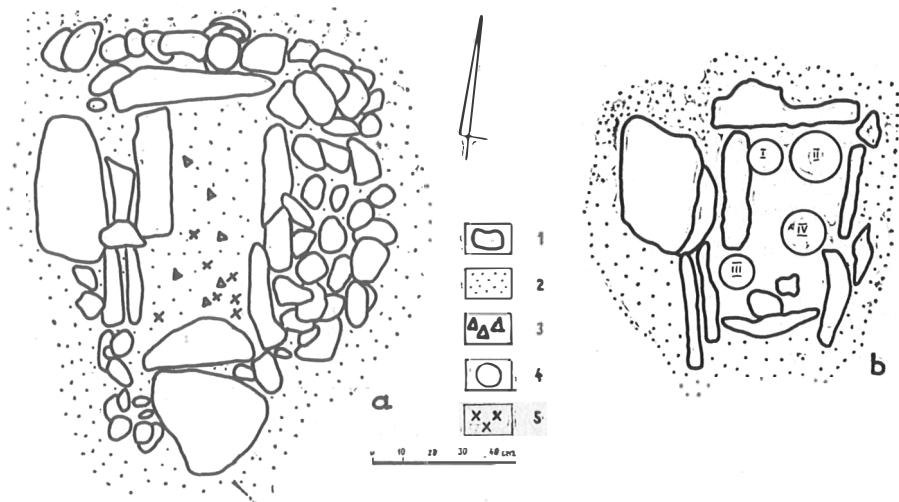
Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — przepalone kości ludzkie

Fig. 12. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 11: a — top of grave, b — inside of grave chest including urns

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — burnt human bones

Grób nr 12 — skrzynkowy

Brak płyt nakrywających skrzynię grobową. Płyty boczne, jak również obudowa złożona z kamieni polnych wystąpiły na głębokości około 30 cm. Skrzynia zbudowana z płaskich łupanych płyt miała dosyć regularny, prostokątny kształt o wymiarach 65 × 30 cm. Wejście od strony południowej było zamknięte jedną ukośnie ustawioną płytą, podpartą dużym kamieniem polnym. Szczególnie od wschodu, częściowo także od północy, a w znacznie mniejszym stopniu od zachodu obłożono skrzynię warstwami kamieni polnych. We wnętrzu skrzyni wystąpiły początkowo drobne ułamki ceramiki i przepalone kości ludzkie. Na poziomie dna, na głębokości 70—80 cm, wyróżniono dwa skupiska ułamków naczyń — północne i południowe. Każde z nich składało się z dwóch popielnic bardzo silnie zniszczonych (ryc. 13).

Ryc. 13. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 12: a — wierzch grobu z rysującą się skrzynią grobową, b — wnętrze skrzyni grobowej wraz z popielnicami

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń, 4 — popielnice, 5 — przepalone kości ludzkie

Fig. 13. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 12: a — top of grave with outline of grave chest, b — inside of grave chest including urns

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments, 4 — urns, 5 — burnt human bones

Inwentarz:

Popielnica nr 1. Zachowały się duże fragmenty szyjki i baniastego brzuśca. Krawędź naczynia jest silnie wychylona na zewnątrz. Szyjka jest starannie gładzona, natomiast partie brzuśca — już znacznie mniej dokładnie. Barwa ceglastobrunatna (tabl. I b).

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 2. Zachowała się fragmentarycznie dolna część popielnicy o płaskim, wyodrębnionym dnie i wychylonej na zewnątrz krawędzi. Brzusiec był zdobiony rytymi ornamentami. Układały się one w poziome linie oraz zwieszające się od nich linie pionowe i promieniście odchodzące ku bokom. Wszystkie linie były obramowane krótkimi skośnymi kreseczkami. Gładzona powierzchnia miała barwę ceglastobrunatną, wewnątrz szarą.

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 3 — zachowała się tylko fragmentarycznie. Ułamki pochodzące ze środkowej partii brzuśca są zdobione pasem skośnych dołków wykonanych paznokciem. Analogiczne zdobienie wykazują na-

czynia dwustożkowate o zaokrąglonym załomie. Gładzona powierzchnia ma barwę ceglastą (tabl. I c).

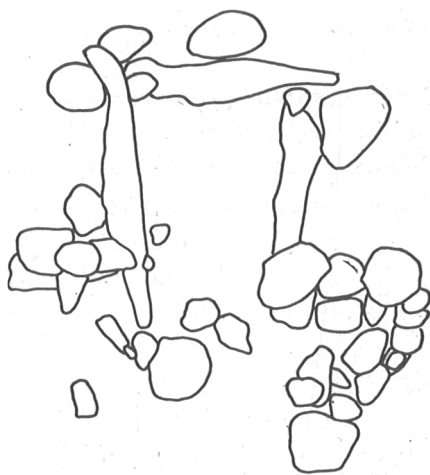
Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 4. W trakcie eksplorowania odsłonięto jedynie silnie rozkruszone dno tej popielnicy.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 13 — skrzynkowy

W chwili odsłonięcia brak było nakrywy grobu. Na głębokości 20—40 cm wystąpiły trzy płyty tworzące prostokątną skrzynię grobową oraz szereg kamieni polnych przylegających do niej od strony wschodniej i zachodniej. Zastawa zamykająca grób od południa nie zachowała się. Niżej, na poziomie 50—70 cm, wystąpiły dalsze duże kamienie polne w obu północnych narożnikach skrzyni, podpierające płyty obstawy od strony zewnętrznej. Długość skrzyni wynosiła 110 cm, największa sze-

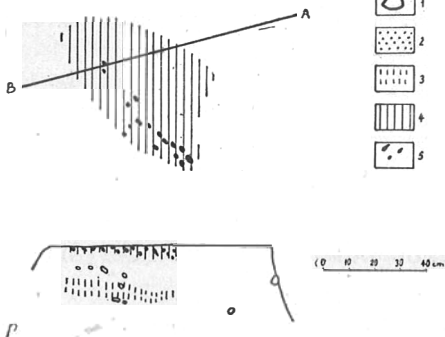

Ryc. 14. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 13, poniżej rzut i przekrój jamy zawierającej spaleniznę i węgielki drzewne

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — warstwa spalenizny z wypełniska jamy, 4 — warstwa piasku o rudym zabarwieniu, 5 — węgielki drzewne

Fig. 14. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 13, below, view and section of pit containing charred remains and charcoal

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — layer of charred remains from pit, 4 — layer of brick-coloured sand, 5 — charcoal

rokość 85 cm. Przy południowym jej końcu odkryto kilka kamieni zamykających ją. Dno grobu stanowił piasek, a w północnej części — bruk zbudowany z drobnych kamieni polnych. We wnętrzu skrzyni znaleziono nieliczne, silnie zniszczone i rozwleczone na całej powierzchni ułamki ceramiczne i przepalone kości ludzkie.

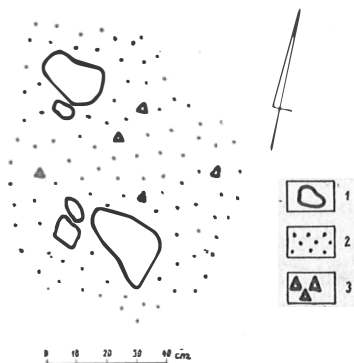
W odległości około 50 cm na południe od grobu, na głębokości 17 cm, wystąpiła nieregularna, ciemno zabarwiona plama. Stanowiła ją warstwa spalenizny wraz z węgielkami drzewnymi. Na profilu zaznaczyła się jako jama o miąższości 5 cm. Wypełnisko jamy stanowił popiół z węgielkami drzewnymi. Znaleziono w niej również ułamek naczynia. Węgielki występowały sporadycznie poniżej jamy do głębokości około 20 cm (ryc. 14; tabl. VIII b).

Inwentarz:

Naczynie nr 1. Zachowały się małe ułamki barwy ceglastej oraz górny brzeg misy o wychylonej krawędzi i wklęsłej szyjce. Powierzchnia misy była gładzona, barwy brunatnej.

Grób nr 14 — zniszczony

Na podstawie zachowanych resztek nie można określić kształtu i rozmiarów grobu. Odkryto jedynie 5 kamieni polnych, które wystąpiły na głębokości 25—40 cm. Wśród nich w piasku znaleziono nieliczne drobne ułamki ceramiczne (ryc. 15).

Ryc. 15. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 14

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń

Fig. 15. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 14

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments

Inwentarz:

Kilkanaście ułamków naczynia o gładzonej powierzchni, barwy brunatnej.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 15 — zniszczony

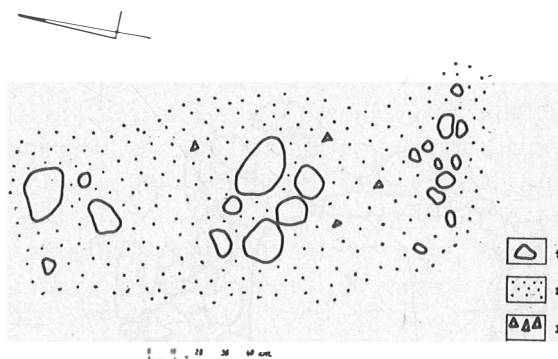
Na przestrzeni około 170 cm wystąpiły trzy skupiska złożone z dużych i małych kamieni polnych. Zalegały one na głębokości 25—50 cm. Głównie w przerwach między skupiskami, ale również wśród kamieni znaleziono nieliczne drobne ułamki ceramiczne oraz przedmioty żelazne i brązowe (ryc. 16).

Ryc. 16. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 15

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — ułamki naczyń

Fig. 16. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 15

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — pottery fragments

Inwentarz:

Kilkanaście ułamków ceramicznych o gładzonych powierzchniach, barwy brunatnej. Jeden z ułamków jest zdobiony u nasady szyjki rzędem płytkich owalnych dołków.

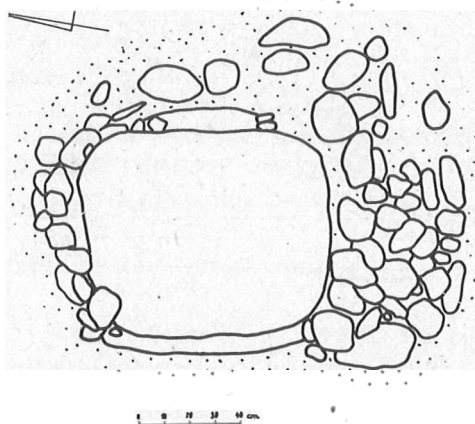
Dwa małe ułamki nie określonych ozdób, może kolczyków, wykonane z żelaza oraz 1 ułamek podobnej ozdoby wykonany z drutu brązowego. Wszystkie przedmioty są pogięte i przepalone.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 16 — skrzynkowy

Na głębokości 22—25 cm wystąpił duży prawie prostokątny kamień, który nakrywał skrzynię grobową również o prostokątnym kształcie. Od spodu był płaski — widoczne tu były ślady odłupania od większej całości. Natomiast boki i wypukły wierzch nie nosiły śladów obróbki. Wschodnią oraz zachodnią ścianę skrzyni stanowiły duże przełupane kamienie. Natomiast ściana północna i południowa zbudowane były z kamieni częściowo obrobionych. Od północy do boku skrzyni ściśle przylegała regularna obstawa złożona z mniej więcej równych, dość dużych kamieni polnych, ułożonych zwarcie w cztery opadające stopnie. Podobnie zwarta obstawa złożona z pięciu opadających stopni, rozłożonych

jedynie szerzej, wystawała przy południowym boku grobu. Rozmiary skrzyni wynoszą 70 cm długości i 50 cm szerokości. Całość opisanej konstrukcji grobu zachowała się w doskonałym, nie naruszonym stanie. Dno grobu było wyłożone kamieniami polnymi. Wewnątrz skrzyni grobowej, w północnej jej części, znaleziono 4 popielnice rozmieszczone w dwóch rzędach. Wszystkie naczynia, oprócz ostatniego małego, były silnie popękane, częściowo rozlasowane. W trakcie ich eksplorowania rozpadały się (ryc. 17; tabl. IX a, b). Nad kamieniem nakrywającym grób znaleziono kilka ułamków naczyń, w tym fragment z uchem.

Ryc. 17. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 16, nakrytego dużym blokiem kamiennym

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 17. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 16, covered by a large stone block

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Inwentarz:

Popielnica nr 1 — o baniastym, zaokrągłym brzuścu przechodzącym w krótką szyjkę o silnie wychylonej na zewnątrz krawędzi. Dno jest płaskie, wyodrębnione. Gładzona, lekko lśniąca powierzchnia ma barwę jasnobrunatną. Wymiary: wys. 24 cm, średn. brzuśca 26 cm, średn. otw. 14 cm, dno 9,6 cm (tabl. I e).

Pokrywa czapkowata, zachowana we fragmentach, zaopatrzona jest w wysoką cylindryczną zakładkę. Gładzona powierzchnia ma barwę szarobrunatną. Wymiary: średn. zakładki 9,5 cm, wys. zakładki 2 cm.

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 2. Naczynie w chwili odkrycia było bardzo silnie popękane. Miało kształt baniasty: Zachowała się dolna część naczynia z dnem i ułamki górnej części brzuśca. Barwa szarobrunatna (tabl. I f).

Pokrywa czapkowata ze szczątkową zakładką. Wymiary: średn. zakładki 10,8 cm, wys. zakładki 3,2 cm. Gładzona powierzchnia ma barwę szarobrunatną (tabl. I f₁).

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 3. Zachowała się fragmentarycznie. Było to naczynie o baniastym brzuścu i krótkiej szyjce przechodzącej w silnie wychyloną na zewnątrz krawędź. Szyjka jest gładzona, natomiast brzusec schropowawony. Poniżej nasady szyjki na największej wydętości brzuśca występuje ornament złożony z poziomych, ułożonych w trzech rzędach głębokich nakłuć, przerywanych pojedynczymi poziomymi rzędami dołeczków, również w liczbie trzech (tabl. I h).

Misa zachowana fragmentarycznie, o baniastym kształcie. Gładzona powierzchnia ma barwę brunatno-pomarańczową. Wymiary: wys. ok. 13 cm.

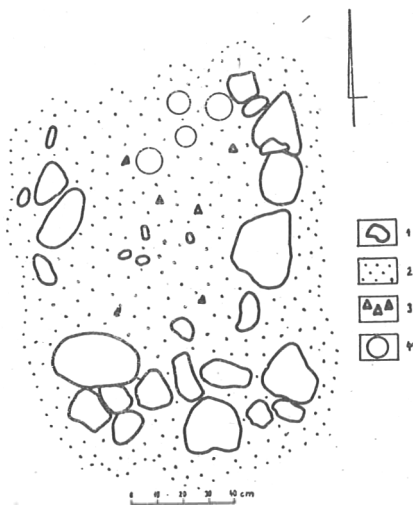
Popielnica nr 4. Jest nią małe naczynie o baniastym brzuścu i krótkiej stożkowatej szyjce zakończonej krawędzią wychyloną na zewnątrz. Dno jest wyodrębnione. Gładzona powierzchnia ma barwę szarobrunatną. Wymiary: wys. 7,5 cm, średn. brzuśca 8,5 cm, średn. otw. 6,4 cm, dno 4,5 cm (tabl. I g).

Pokrywa czapkowata o wpuszczanej, wysokiej, cylindrycznej zakładce. Gładzona powierzchnia ma barwę szarobrunatną. Wymiary: średn. zakładki 4,8 cm, wys. zakładki 1,2 cm.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 17 — obwarowany

Grób był w chwili odkrycia silnie zniszczony. Na głębokości od 15 cm do 50 cm wystąpiły duże kamienie polne ułożone na kształt podkowy otwartej od północy. W północno-wschodniej części grobu w pobliżu najlepiej zachowanej partii obstawy znaleziono dwie całe pokrywy

Ryc. 18. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3.
Rzut poziomy grobu nr 17

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — popielnice, 4 — pokrywy

Fig. 18. Gościcino, Wejherowo district, station 3.
Horizontal view of grave No. 17

Legend: 1 — stone, 2 — sand, 3 — urns, 4 — lids

naczyń oraz jedną potłuczoną, leżącą w pobliżu dna naczynia wypełnionego przepalonymi kośćmi ludzkimi, umieszczonego na głębokości 70 cm. Dalsze drobne ułamki ceramiczne oraz przepalone kości ludzkie wystąpiły w dużym rozrzucie w obrębie całej obstawy (ryc. 18).

Inwentarz:

Fragment naczynia o gładzonej powierzchni barwy brunatnej.

Pokrywa nr 1 — mała czapkowata pokrywa z niską cylindryczną zakładką. Gładzona powierzchnia ma barwę brunatną. Wymiary: wys. 2,5 cm, średn. pokrywy 9,5 cm, średn. zakładki 4,5 cm.

Pokrywa nr 2 — ułamki czapkowatej pokrywy z zakładką. Gładzona powierzchnia ma barwę szarobrunatną.

Pokrywa nr 3 — w kształcie wycinka kuli z niską cylindryczną zakładką. Gładzona powierzchnia ma barwę brunatną. Wymiary: wys. 2,5 cm, średn. pokrywy 11 cm, średn. zakładki 7 cm.

Grób nr 18 — obwarowany

Grób był silnie zniszczony w chwili odkrycia. Na głębokości od 15 cm do 30 cm wystąpiły duże kamienie polne ułożone w kształcie nieregularnego wieńca. Od zachodu przylegały dalsze kamienie leżące na niższym poziomie — wśród nich znaleziono przepalone kości ludzkie i ułamki ceramiki. Dno grobu zbudowane było z dużych kamieni polnych luźno rozmieszczonych na różnych poziomach w obrębie wyżej umieszczonej obstawy bocznej (ryc. 19).

Inwentarz:

Cztery bardzo drobne ułamki ceramiczne.

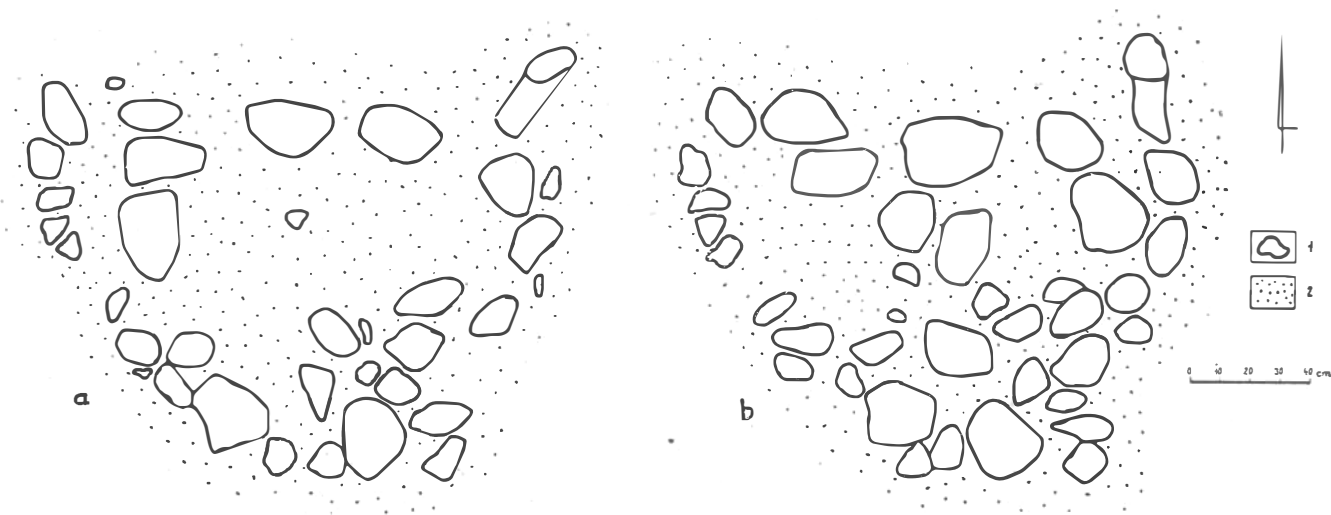
Przepalone kości ludzkie (w tym fragment czaszki).

Grób nr 19 — zniszczony

Na nieznaczej głębokości, od 10 cm do 20 cm, wystąpiło dużo małych kamieni polnych rozmieszczonych w dwóch skupiskach — północnym i południowym. Oba mają kształt półkoli przerwanych w środkowej partii grobu. Wśród kamieni oraz na całej przestrzeni zamkniętej półkolami leżały ułamki ceramiki oraz przepalone kości ludzkie (ryc. 20).

Inwentarz:

Około 30 małych ułamków ceramiki pochodzących z różnych naczyń. Wśród nich 4 fragmenty krawędzi i 4 inne ułamki barwy jasno-

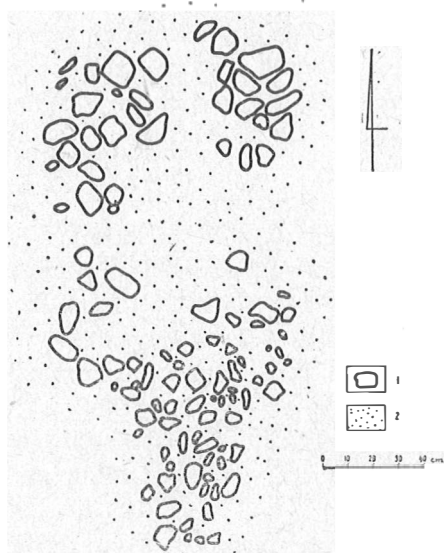

Ryc. 19. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 18: a — górny poziom obwarowania, b — dolny poziom obwarowania wraz z dnem grobu

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 19. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal views of grave No. 18: a — upper level of fortification, b — lower level of fortification including bottom of grave

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Ryc. 20. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3.
Rzut poziomy grobu nr 19

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 20. Gościcino, Wejherowo district,
station 3. Horizontal view of grave No. 19

Legend: 1 — stones, 2 — sand

brązowej. Fragment przydenny i 2 ułamki dna barwy brunatnej. Pozostałe ułamki z różnych partii brzośca mają barwę brunatną i ciemnobrunatną. U wszystkich dobrze zachowanych ułamków obie powierzchnie są starannie gładzone.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 20 — zniszczony

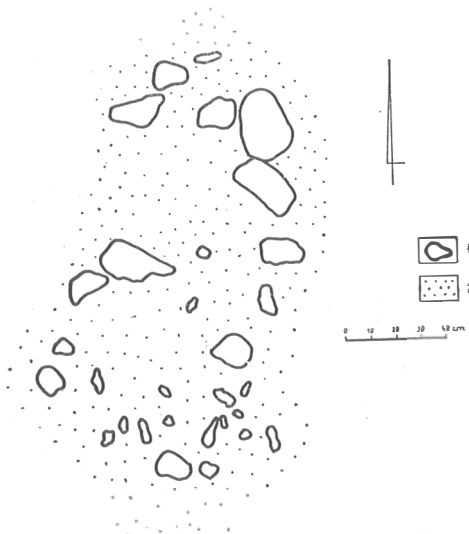
Na niewielkiej głębokości znaleziono kamienie polne różnej wielkości tworzące owal, którego oś dłuższa leżała na linii N-S. Północna część obudowy składała się z dużych kamieni; południowa — ze znacznie mniejszych. W środkowej części grobu w obrębie obudowy wystąpiło kilka łupanych płyt kamiennych. W trakcie eksploracji grobu znaleziono tylko jeden ułamek ceramiki (ryc. 21).

Inwentarz:

Mały fragment dna wraz z częścią przydenną barwy brunatnej.

Grób nr 21 — obwarowany

Na głębokości od 20 cm do 45 cm znajdowała się obstawa z kamieni polnych różnej wielkości, ułożonych na kształt podkowy otwartej od północy. W kilku miejscach zachowały się kamienie na dwu poziomach.

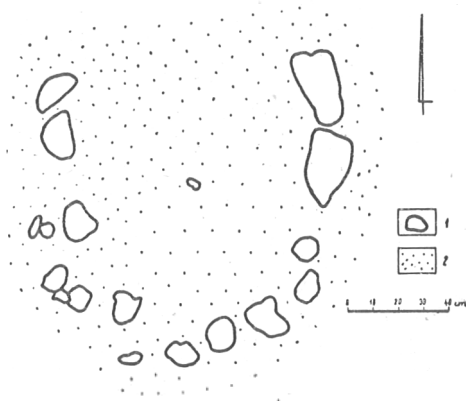
Ryc. 21. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 20

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 21. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 20

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Dno było również zbudowane z kamieni. Jedynie w północnej części grobu pod popielnicą zachowaną w stanie szczątkowym wystąpiła płasko łupana płyta. Na rozłusowanym jej dnie znaleziono dużo przepalonych kości ludzkich. Dalsze kości oraz ułamki popielnicy były rozrzucone na całej przestrzeni grobu (ryc. 22).

Ryc. 22. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 21

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 22. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 21

Legend: 1 — stones, 2 — sand

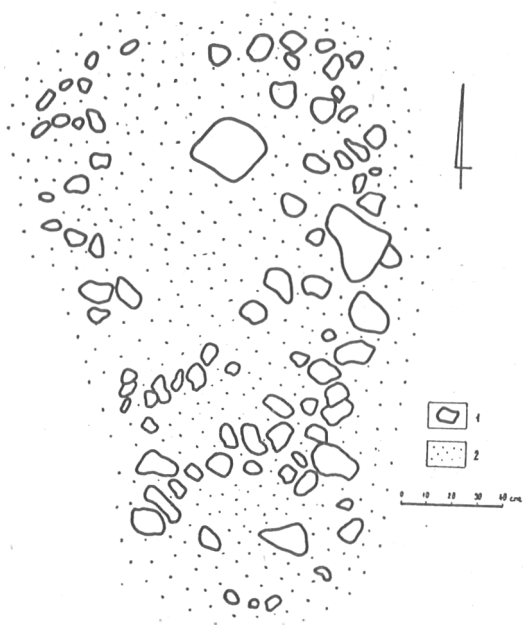
Inwentarz:

Wśród ułamków ceramiki wyróżniono fragmenty brzegów dwu różnych naczyń barwy brunatnej, kilkanaście innych ułamków tej barwy oraz 6 fragmentów naczynia o starannie gładzonej czarnej powierzchni zewnętrznej.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 22 — obwarowany

Zachował się w stanie silnego zniszczenia. Na głębokości od 10 cm do 55 cm znajdowała się w przybliżeniu kolista obstawa, zbudowana z drobnych kamieni polnych, ułożonych na kilku poziomach. Tworzyła ona dość jednolitą ścianę. W północnej części grobu wystąpiły dwa płaskie kamienie leżące na głębokości około 40 cm, które tworzyły dno grobu. Część kamieni leżała w dużym rozrzucie na południe od grobu. W obrębie obstawy znaleziono drobne przepalone kości ludzkie. Główne skupisko oraz nieliczne ułamki ceramiczne wystąpiły wśród kamieni w węższej, południowej części grobu (ryc. 23).

Ryc. 23. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 22

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 23. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 22

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Inwentarz:

Kilkadziesiąt małych ułamków cienkościennego naczynia o starannie gładzonej powierzchni barwy ciemnoszarej. Na kilku fragmentach występuje ornament pasmowy złożony z grup delikatnie rytych kresek ujętych po bokach w krótkie kreseczki.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 23 — obwarowany

Grób był w chwili odkrycia silnie zniszczony. Na głębokości od 35 cm do 60 cm wystąpiły duże kamienie polne na różnych poziomach,

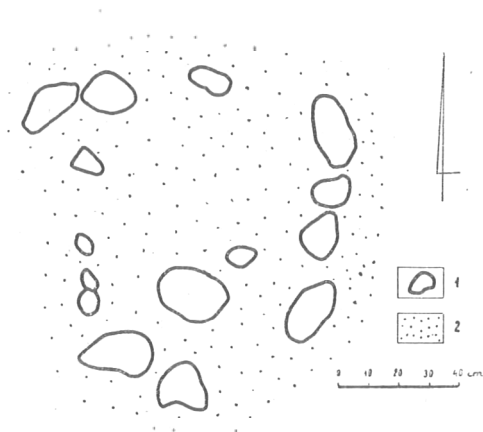
tworzące owalną obstawę. W południowej części zespół kamieni ułożony w dwóch rzędach oddzielał opisywany grób od sąsiedniego grobu nr 24. Zawartość grobu stanowiły ułamki ceramiki oraz przepalone kości ludzkie (ryc. 24).

Ryc. 24. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 23

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 24. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 23

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Inwentarz:

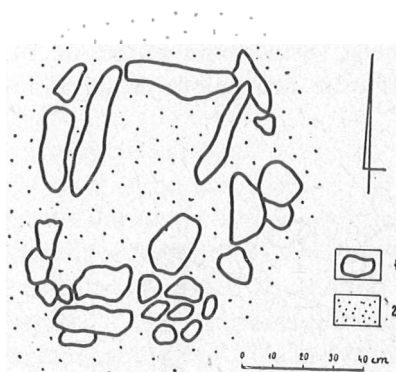
Dziesięć małych ułamków naczynia barwy ciemnoszarej.
Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 24 — skrzynkowy

Grób leżał w bliskiej odległości od grobu nr 23, od którego oddzielał go zespół kamieni ułożonych w dwóch rzędach. Grób był uszkodzony, brak było nakrywy. Skrzynia grobowa wystąpiła na głębokości około 20 cm. Zbudowana była z płasko łupanych płyt kamiennych umocnionych po wschodniej i zachodniej stronie kamieniami polnymi. Od południa zamykały ją dwie grube płyty. Skrzynia była długa na 58 cm; szerokość jej była zróżnicowana i wynosiła od 28 cm do 47 cm. Dno grobu było wyłożone drobnymi kamieniami polnymi. W północno-zachodnim narożniku skrzyni stała popielnica nakryta popękaną i częściowo rozlasowaną misą (ryc. 25; tabl. X a).

Inwentarz:

Popielnica nr 1 — ma kształt w przybliżeniu dwustożkowaty. Największa wydętość brzuśca przypada na 2/3 wysokości naczynia i przechodzi w stożkową krótką szyjkę, zakończoną wychyloną na zewnątrz krawędzią. Dno jest wyodrębnione. Poniżej nasady szyjki występuje ornament skośnych żłobków. Powierzchnia naczynia jest niestarannie gła-

Ryc. 25. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 24

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 25. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 24

Legend: 1 — stones, 2 — sand

dzona i ma barwę ceglastobrunatną. Wymiary: wys. od 19,5 cm do 20,5 cm, otw. 18,6 cm, średn. brzuśca 23,5 cm, dno 10,5 cm (tabl. III c).

Misa. Zachowało się kilkadziesiąt bardzo małych i dwa większe fragmenty. Dno misy było wyraźnie wyodrębnione. Gładzona powierzchnia ma barwę ceglasto-brunatną.

Fragment drutu brązowego, który wystąpił wewnątrz popielnicy wśród przepalonych kości ludzkich. Wymiary: dł. 5,9 cm, średn. 0,3 cm. Jeden koniec jest zgrubiony.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 25 — obwarowany

Obstawa o nieregularnym kształcie zbliżonym do koła wystąpiła na głębokości od 10 cm do 30 cm. Zbudowana była z kamieni polnych ułożonych na dwóch poziomach. Dolny poziom kamieni był ułożony w bardziej zwarty sposób i składał się z większych kamieni. Otaczał on trzy silnie uszkodzone popielnice umieszczone w północnej części grobu. Stały one w dodatkowej obudowie utworzonej z drobnych kamieni składających się na dno tej partii grobu (ryc. 26).

Inwentarz:

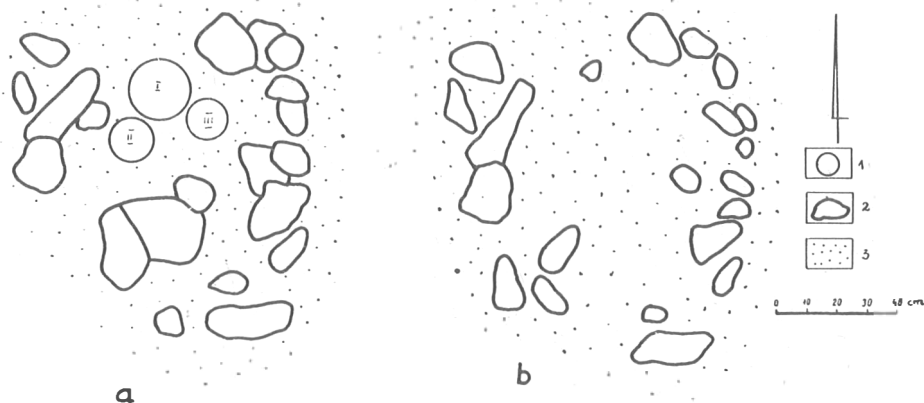
Popielnica nr 1. Zachowało się z niej kilkadziesiąt małych, częściowo rozłusowanych ułamków barwy brunatnej i ciemnobrunatnej. Wewnętrzna powierzchnia jest staranniej gładzona niż zewnętrzna.

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 2. Zachowało się jedynie kilka ułamków brzegu oraz kilka ułamków brzuśca. Powierzchnia jest gładzona, barwy brunatnej.

Przepalone kości ludzkie.

Popielnica nr 3. Był nią dzban o starannie gładzonych powierzchniach, zachowany w kilkudziesięciu małych i kilku większych ułam-

Ryc. 26. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 25

Legenda: 1 — popielnice, 2 — kamienie, 3 — piasek

Fig. 26. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 25

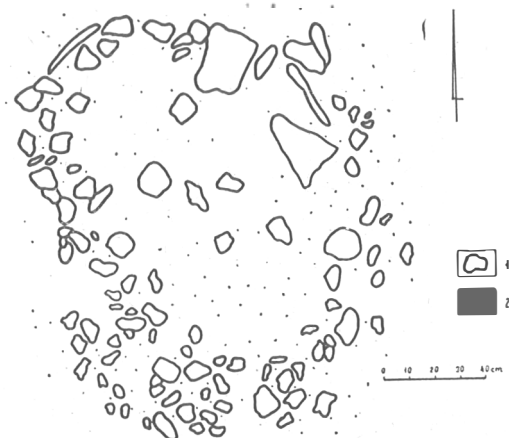
Legend: 1 — urns, 2 — stones, 3 — sand

kach. Zachowana część szyjki ma krawędź silnie wychyloną na zewnątrz. Do bardziej charakterystycznych fragmentów można również zaliczyć mały ułamek szerokiego taśmowatego ucha.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 26 — obwarowany

Obudowa grobu wystąpiła na głębokości od 10 cm do 47 cm. Miała regularny, owalny kształt. W północnej części zbudowana była z dużych

Ryc. 27. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 26

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 27. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 26

Legend: 1 — stones, 2 — sand

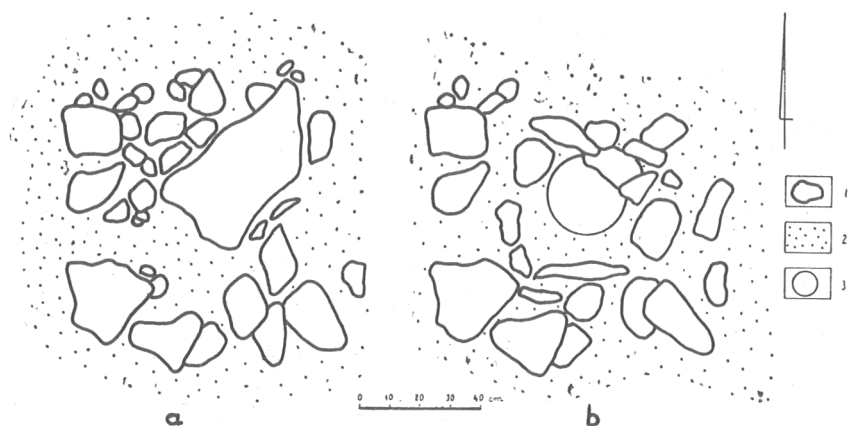
kamieni polnych, w środkowej oraz południowej części — z małych kamieni. Pośrodku obstawy, przesuniętą nieco ku południowej ścianie, znajdowały się ułamki dwóch popielnic. Otaczały je ze wszystkich stron przepalone kości ludzkie. Dno grobu zbudowane było z kamieni polnych umieszczonych na różnych poziomach (ryc. 27; tabl. X b).

Inwentarz:

Dziesięć małych ułamków barwy brunatnej.
Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 27 — skrzynkowy

Grób nakryty był grubą, płasko łupaną nakrywą, która wystąpiła na głębokości 17 cm. Skrzynia grobowa o prostokątnym kształcie ułożona z szeregu płyt kamiennych otoczona była ze wszystkich stron obwarowaniem z kamieni polnych. Od południa skrzynię zamykała jedna płyta.

Ryc. 28. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 27: a — dno grobu, b — popielnica otoczona obwarowaniem

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — popielnica

Fig. 28. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 27: a — bottom of grave, b — urns surrounded by fortification

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — urns

Rozmiary skrzyni wynosiły: dł. 35 cm, szer. 40 cm. Dno grobu wyłożono brukiem z kamieni polnych. W północnej jego części znajdowała się popielnica, która zawierała oprócz przepalonych kości ludzkich brązową brzytwę i ułamek brązowej taśmy (ryc. 28; tabl. XI a).

Inwentarz:

Popielnica nr 1 — o baniastym kształcie. Zachowała się tylko częściowo. Zdołano zrekonstruować górną część brzuśca i fragmenty szyjki. Szyjka miała kształt stożkowaty. Górna część brzuśca i szyjka były gładzone, natomiast dolna część brzuśca chropowata. Dno wyodrębnione, lekko wypukłe. Barwa brązowa, miejscami ciemnobrunatna. Wymiary: zachowana wys. 16,5 cm, średn. brzuśca 25,5 cm, dno 10,5 cm.

Brzytwa brązowa ma podłużny kształt, na jednym końcu jest wychylona ku górze. Wymiary: dł. 7,3 cm, szer. 1,9 cm (tabl. XII a).

Dwa fragmenty taśmy brązowej o przeciętnej szerokości 0,4 cm i grub. 0,1 cm (tabl. XII a).

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 28 — zniszczony

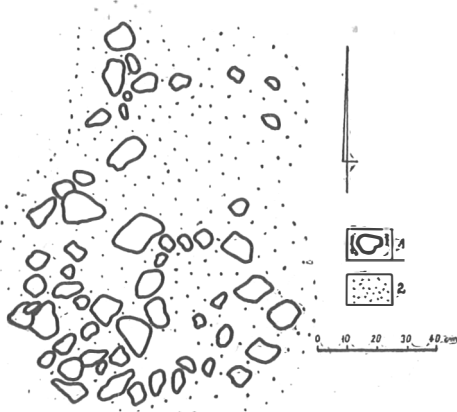
Zachowało się jedynie szereg kamieni polnych tworzących rodzaj bruku na głębokości od 3 do 30 cm. Wśród kamieni znaleziono nieliczne ułamki ceramiki i drobne przepalone kości ludzkie (ryc. 29).

Ryc. 29. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 28

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 29. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 28

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Inwentarz:

Cztery ułamki ceramiki barwy szarobrunatnej.

Przepalone kości ludzkie.

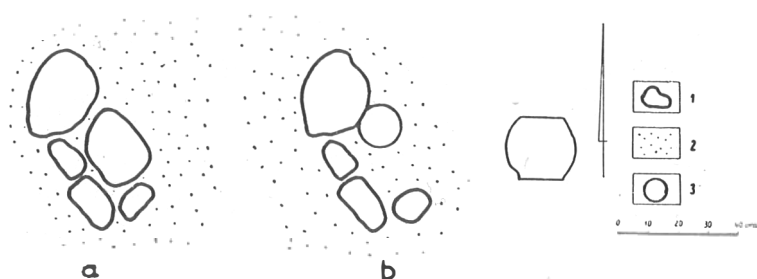
Grób nr 29 — obwarowany

Rozmiary grobu wynosiły 60 cm długości i 30 cm szerokości. Obwarowanie złożone z kilku dużych kamieni polnych wystąpiło po po-

łudniowej, wschodniej i zachodniej stronie popielnicy nakrytej płaskim kamieniem. Stała ona na głębokości 50 cm w piasku (ryc. 30; tabl. XI b).

Inwentarz:

Dwustożkowata popielnica o zaokrąglonym załamie. Górna jej część jest nieco wgięta do środka, dno wyodrębnione. Zdobiona jest na naj-

Ryc. 30. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzuty poziome grobu nr 29: a — wierzch grobu, b — popielnica otoczona obwarowaniem

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek, 3 — popielnica

Fig. 30. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 29: a — top of grave, b — urns surrounded by fortification

Legend: 1 — stones, 2 — sand, 3 — urns

większej wydłutości brzuśca dwoma rzędami dołków paznokciowych. Powierzchnia poniżej ornamentu jest schropowawona, pozostała część gładzona. Naczynie ma barwę brunatną. Brak krawędzi. Wymiary: zachowana wys. 18 cm, szer. 22 cm, dno 10 cm (tabl. III e, XII b).

Grób nr 30 — obwarowany

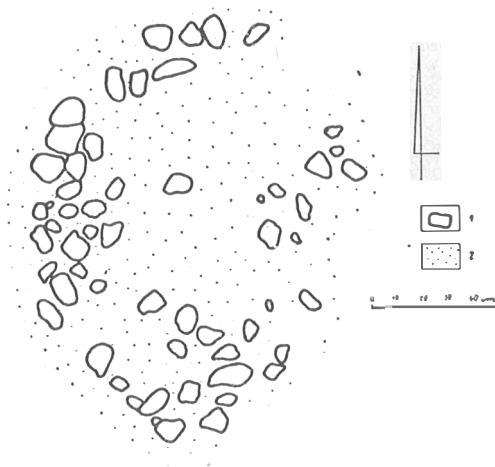
W chwili odkrycia grób był silnie zniszczony. Częściowo zachowała się obstawa zbudowana z kamieni polnych średniej wielkości, głównie od strony południowej i zachodniej. Wystąpiła ona na głębokości od 20 cm do 50 cm. Tworzyła owalny kształt. Przy ścianach południowej i zachodniej, w najmniej uszkodzonej partii grobu, wystąpiły nieliczne ułamki ceramiki i przepalone kości ludzkie. Pierwotnej liczby naczyń nie zdołano ustalić (ryc. 31).

Ryc. 31. Gościcino, pow. Wejherowo, st.
3. Rzut poziomy grobu nr 30

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 31. Gościcino, Wejherowo district,
station 3. Horizontal view of grave
No. 30

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Inwentarz:

Kilkanaście drobnych ułamków ceramiki o gładzonej powierzchni barwy brunatnej i ciemnobrunatnej. Wśród ułamków jest fragment krawędzi.

Przepalone kości ludzkie.

Grób nr 31 — zniszczony

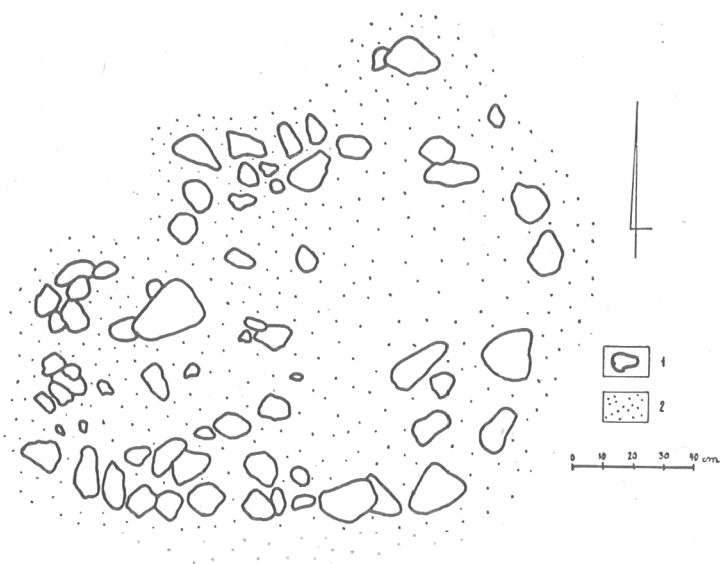
Zachowało się jedynie szereg kamieni polnych rozrzuconych na znacznej przestrzeni. Wystąpiły na głębokości od 20 cm do 50 cm. W trakcie eksploracji grobu znaleziono kilka bardzo małych ułamków ceramiki, silnie rozlasowanych, i przepalone kości ludzkie (ryc. 32).

Grób nr 32 — obwarowany

Grób był silnie uszkodzony. Obwarowanie złożone z kamieni polnych zachowało się w północnej i częściowo południowej stronie grobu. Wystąpiło ono na głębokości od 20 cm do 30 cm. W obrębie obstawy znaleziono nieliczne ułamki ceramiki i przepalone kości ludzkie. Dno grobu było wyłożone kamieniami polnymi tworzącymi nieregularny bruk (ryc. 33).

Inwentarz:

Kilka małych ułamków ceramiki barwy ciemnobrunatnej.
Przepalone kości ludzkie.

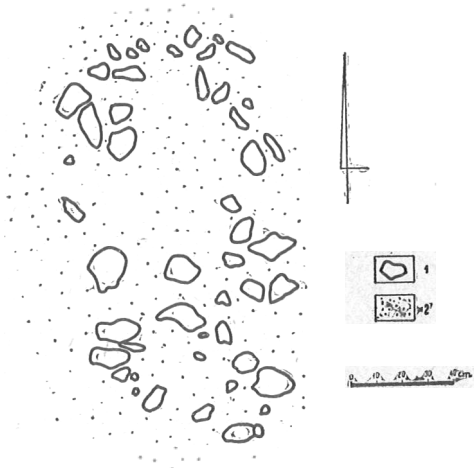

Ryc. 32. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 31

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 32. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 31

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Ryc. 33. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Rzut poziomy grobu nr 32

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 33. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Horizontal view of grave No. 32

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Grób nr 33 — zniszczony

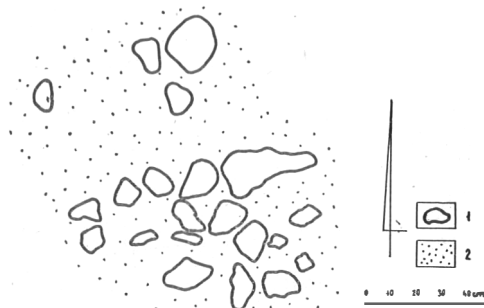
Tuż pod powierzchnią ziemi wystąpiły kamienie polne oraz bruk stanowiący dno grobu. Ponad brukiem znaleziono ułamki ceramiczne oraz przepalone kości ludzkie (ryc. 34).

Ryc. 34. Gościcino, pow. Wejherowo, st.
3. Rzut poziomy grobu nr 33

Legenda: 1 — kamienie, 2 — piasek

Fig. 34. Gościcino, Wejherowo district,
station 3. Horizontal view of grave
No. 33

Legend: 1 — stones, 2 — sand

Inwentarz:

Małe ułamki ceramiki barwy brunatnej.
Przepalone kości ludzkie.

UWAGI OGÓLNE

W trakcie badań przeprowadzonych na cmentarzysku w Gościcinie, w pow. wejherowskim, wyeksplorowano w okresie dwu sezonów wykopaliskowych łącznie 32 groby — po 16 w każdym sezonie. Do tej liczby dochodzi jeszcze jeden grób zniszczony przez przypadkowych odkrywców oraz bliżej nie sprecyzowana liczba grobów, które uległy zniszczeniu w ostatnich kilkudziesięciu latach, jeszcze przed rozpoczęciem badań. Zniszczone groby zajmowały dolną, południową część cmentarzyska, położoną na obszarze obecnej piaśnicy. Znajdowano je także w lesie przylegającym do niego od wschodu. Systematycznie przebadana część południowo-zachodniego skłonu wzgórza stanowi więc wycinek rozległego cmentarzyska poważnie już zniszczonego.

Jak się wydaje, w trakcie badań zdołano ustalić zachodnią granicę zwartego występowania grobów. Natomiast sprawą otwartą pozostają granice — północna i wschodnia. Na podstawie poczynionych obserwacji należy przyjąć, że zachodnia granica cmentarzyska przebiegała na linii grobów nr 8, 7 i 17, gdyż poza nimi na odcinku o długości około 10 m nie wystąpiły już żadne dalsze obiekty. Zresztą na zachód od linii wykopów skłón wzgórza zaczyna opadać bardziej stromo. Oba te czynniki skłaniają do przyjęcia tezy o uchwyceniu zachodniej granicy cmentarzyska w Gościcinie. Natomiast przekopany pas ziemi, ciągnący się po północnej stronie ostatnich grobów, wynosi niekiedy tylko 2 m, rzadko przekraczając tę wielkość. Odległości dzielące poszczególne groby w przebadanej partii cmentarzyska dochodzą do 5 m, sporadycznie nawet do 7 m.

Wobec tego nie można stwierdzić, czy stanowisko omawiane kończy się na ostatniej wyznaczonej linii grobów, czy też ciągnie się dalej ku północy, w stronę odległego wierzchołka wzgórza. Prawdopodobnie dalsze badania doprowadziłyby do odsłonięcia grobów położonych na północ od przekopanego odcinka. Wschodniego krańca cmentarzyska nie zdołano określić, gdyż jak to już zaznaczyłem, pojedyncze groby wyposażone w przedmioty brązowe odkrywano na terenie lasu przylegającego bezpośrednio do przebadanej partii cmentarzyska. Wobec tego należy przyjąć, że ciągnie się ono dalej w kierunku wschodnim. Południowej granicy nie zdoła się już ustalić ze względu na wybranie dużej ilości piasku z dolnej partii wzgórza.

Pierwotnie zatem cmentarzysko w Gościcinie zajmowało znaczną część południowego skłonu wzgórza i miało zapewne o wiele więcej od podanej wyżej liczby 33 obiektów. Z obszaru Pomorza Wschodniego znane są rozległe cmentarzyska liczące po około 100 grobów. Należą do nich cmentarzysko w Chłapowie, w pow. puckim, na którym znaleziono 122 groby datowane na okres Hallstatt C⁴, i w Wielkiej Wsi-Swarzewie, w pow. puckim, na którym wystąpiło około 100 grobów datowanych na okres Hallstatt C i D⁵. Do większych stanowisk można zaliczyć jeszcze cmentarzysko w Bartoszym Lesie, w pow. kościerskim, na którym rozkopano większą liczbę grobów skrzynkowych datowanych na okres Hallstatt C⁶, i w Stężycy, w pow. kartuskm, liczące 24 groby⁷. Pozostałe zbadane obiekty z tego okresu są już znacznie mniejsze i liczą po kilka zespołów grobowych. Tytułem przykładu należy tu przytoczyć cmentarzysko w Luzinie, w pow. wejherowskim, liczące 6 grobów⁸.

Większość odkrytych na omawianym stanowisku grobów była w mniejszym lub większym stopniu zniszczona. Dotyczy to zarówno dużej części grobów skrzynkowych, jak również większości grobów obwarowanych. W wypadku 10 grobów stan ich zniszczenia był tak dalece zaawansowany, że nie zdołano odczytać ich pierwotnej budowy. Dotyczy to głównie górnych rzędów grobów. Inwentarz ceramiczny, w który były wyposażone, uległ również w większości uszkodzeniu. Nawet w nie uszkodzonych grobach skrzynkowych część naczyń uległa rozkładowi tak dalece, że zdołano wydobyć jedynie fragmenty, które nie zawsze udało się zrekonstruować. Trudno przypuszczać ze względu na piasz-

⁴ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia u plemion kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim*, cz. 2, „Pomorania Antiqua”, t. 3, 1971, s. 51.

⁵ Tamże, s. 52; L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, s. 417 i 418.

⁶ L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, s. 18.

⁷ J. Kostrzewski, *Cmentarzysko grobów skrzynkowych i obwarowanych w Stężycy, w pow. kartuskim, na Pomorzu. Przyczynki do pradziejów Polski zachodniej*, Poznań 1937, s. 21—38.

⁸ B. Wiącek, *Z badań nad osadnictwem z wczesnej epoki żelaza na terenie Luzina, pow. wejherowski*, „Pomorania Antiqua”, t. 4, 1972, s. 249—262.

czystość i nieurodzajność gleby na wzgórzu, aby działalność gospodarcza człowieka w którymkolwiek okresie czasu mogła spowodować tak intensywne zniszczenie całego stanowiska. Nie jest to również wynikiem rozbicia grobów i wyrabowania ich wyposażenia we wcześniejszych okresach. Wydaje się więc, że zły stan zachowania grobów wynikał z intensywnego oddziaływania wielu czynników przyrodniczych. Świadczą o tym może rozwleczenie wyposażenia poszczególnych grobów niekiedy na znacznej przestrzeni. Zjawisku temu wybitnie sprzyjało dosyć silne nachylenie całego stoku wzgórza.

POŁOŻENIE CMENTARZYSKA I UKŁAD GROBÓW

Cmentarzysko w Gościcinie, w pow. wejherowskim, zajmowało, jak to już wzmiankowałem na wstępie, południową część zbocza wysokiego i rozległego wzgórza należącego do większego kompleksu wzgórz ciągnących się między Gościcinem a Wejherowem. W kierunku zachodnim opada ono ku dolinie rzeczki Gościcina, płynącej wzdłuż wzgórza. Odległość dzieląca stanowisko od Gościciny wynosi przeciętnie około 250—400 m (ryc. 1). Zbadane groby zajmowały dolną część zbocza. Jest to teren piaszczysty, dotychczas skąpo pokryty roślinnością. Pierwotnie, w okresie użytkowania cmentarzyska, piaski te były zapewne bardziej ruchome. W podobnych warunkach terenowych zakładano bardzo często cmentarzyska grupy kaszubskiej kultury łużyckiej i kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim. L.J. Łuka, opisując położenie cmentarzyska wschodniopomorskiego, przytacza szereg analogicznie usytuowanych stanowisk⁹.

Groby odkryte na omawianym cmentarzysku były dosyć równomiernie rozmieszczone. Odległości dzielące poszczególne obiekty są z reguły większe na osi północ-południe, zgodnie ze skłonem zbocza, natomiast mniejsze, gdy są mierzone poprzecznie do skłonu. Analizując bardziej szczegółowo rozmieszczenie grobów (por. ryc. 2), wydaje się możliwe wyróżnienie 5 rzędów, w których są one zgrupowane. Do pierwszego, najniżej położonego rzędu zaliczyłbym następujące groby: nr 10, 11, 12, 2, 3, 4, 5, 7, łącznie 8 obiektów. Drugi rząd tworzyłyby groby nr: 13, 14, 15, 16, a trzeci — groby nr: 18, 19, 20, 21, oba liczące po 4 obiekty i wykazujące mniej regularny układ w stosunku do pozostałych rzędów. Czwarty stanowiłyby groby nr: 23, 24, 25, 26, 27, 22 oraz ewentualnie grób nr 31, łącznie 6—7 grobów (tabl. V a, b). Piąty,

⁹ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy u plemion kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim*, cz. 1, „Pomorania Antiqua”, t. 2, 1968, s. 43.

najwyżej położony, składałby się z następujących grobów: nr 29, 30, 32, 33, 28, 17, łącznie 6 obiektów (tabl. V a, po prawej stronie zdjęcia). Wypowiadając się na temat układu grobów na cmentarzyskach kultury wschodniopomorskiej, L.J. Łuka pisze: „Szczególną regularnością zadziwia cmentarzysko w Gościcinie, [...] położone na zboczu wzniesienia, na którym stwierdzono wyraźnie rzędy grobów skrzynkowych i obwarowanych”¹⁰. Cztery groby, nr 1, 6, 8, 9, pozostawałyby wobec tego poza wyżej przedstawionym schematem układu. Przy tym dwa z nich znajdują się po zachodniej i wschodniej stronie piaśnicy (groby nr 8 i 9), a dwa ostatnie (nr 1 i 6) leżały w jej obrębie¹¹.

W każdym rzędzie występuje po kilka grobów — od 4 do 8 — leżących na jednej umownie poprowadzonej linii o ukośnym przebiegu. Odległości między poszczególnymi obiektami grobowymi jednego rzędu są mniej więcej równe, jednak różne, gdy rozpatruje się je na tle całego cmentarzyska. Przykładowo w czwartym rzędzie, gdzie groby stały najbliżej siebie, odległości dzielące je wynoszą od 2 m do 4 m (tabl. V a), w pierwszym — przeciętnie po 4 m, a w piątym — po 5 m. W górnej części cmentarzyska w Gościcinie wyróżnione wyżej rzędy biegną w ogólnym układzie z północnego wschodu ku południowemu zachodowi (rzędy IV i V), w dolnej natomiast — z południowego wschodu ku zachodowi (rzędy I), rzędy II i III, jak już zaznaczono, o mniej regularnym układzie, przebiegają na linii wschód — zachód, są zresztą krótsze od pozostałych. Rozpatrując wzajemne ułożenie rzędów względem siebie, należałoby powiedzieć o ich koncentrycznym w pewnym sensie układzie. Grobem, w którym zbiegają się dwa rzędy, I i IV, jest obiekt nr 7.

Zjawisko regularnego układu grobów na niektórych systematycznie przebadanych cmentarzyskach Pomorza Gdańskiego było już kilkakrotnie sygnalizowane w literaturze przedmiotu. Pierwszy zwrócił na ten fakt uwagę G. Ossowski, pisząc o regularnych układach grobów na następujących cmentarzyskach: w Gościeradzu, w pow. bydgoskim, Kłocu i Barce, w pow. kościerskim, i Jabłówku, w pow. starogardzkim¹². Obserwacje poczynione przez tego autora nad układem grobów skrzynkowych na zbadanych przez niego stanowiskach skłoniły go do wyrażenia następujących kilku uwag: 1. groby te tworzą większe lub mniejsze cmentarzyska, 2. cmentarzyska te były urządzone prawidłowo według wzoru uświęconego ówczesnym zwyczajem lub mocą wyobrażeń religijnych, 3. pod cmentarzysko wybierano piaszczyste wzgórze położone nad

¹⁰ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 55, ryc. 17.

¹¹ Na planie cmentarzyska w Gościcinie (ryc. 2) brak grobu nr 1, gdyż nie udało się go zlokalizować.

¹² G. Ossowski, *Prusy Królewskie*, Kraków 1879, s. 63 i plany do cmentarzysk.

wodą, 4. groby umieszczano systematycznie jeden obok drugiego w małych odstępach, 5. groby tworzyły więc kręgi, przy czym ogólny ich kierunek zależał od kształtu samego wzgórza i przebiegu warstw gliniastych, które omijano¹³. Dużo uwag G. Ossowskiego można odnieść do analizowanego w niniejszym opracowaniu cmentarzyska.

Również na dwu cmentarzyskach w Szemudzie, w pow. wejherowskim, zaobserwowano regularny rzędowy układ grobów. Na pierwszym stanowisku 10 grobów tworzyło trzy koncentryczne rzędy; z tego dwa liczyły po 4 groby, natomiast trzeci — 2 groby¹⁴. Na kolejnym cmentarzysku w tej miejscowości 11 grobów zostało uszeregowanych również w trzech rzędach; pierwszy liczył 2 groby, drugi — 3, i trzeci — 4 groby. Pozostałe 2 groby wystąpiły poza rzędami¹⁵. T. Dobrogowski, analizując rzędowy układ grobów na cmentarzysku w Szemudzie, pisze o chronologicznym układzie grobów. Starsze obiekty zostały umieszczone w górnej partii stanowiska, młodsze wystąpiły w dolnej¹⁶. Oba wyżej przytoczone przykłady cmentarzysk są datowane na okres Hallstatt C i D.

Również na cmentarzyskach w Paraszynie, w pow. łęborskim, w Żelewie, w pow. wejherowskim, i w Bralewnicy, w pow. tucholskim, wyróżniono rzędowy układ grobów¹⁷. I te stanowiska cmentarne są datowane na okres halsztacki. Także na cmentarzysku w Stężycy, w pow. kartuskim, datowanym na okres Hallstatt C, część grobów wykazuje pewien bardziej regularny układ¹⁸. Z przedstawionego zestawienia wynika, że regularny układ grobów na cmentarzyskach Pomorza Gdańskiego jest zjawiskiem dość częstym.

Rzędowy układ grobów na cmentarzysku w Gościcinie, w pow. wejherowskim, nie był uzależniony od warunków topograficznych wzgórza. Wobec tego należy przyjąć, że został on podyktowany innymi okolicznościami, całkowicie zależnymi od użytkowników tego stanowiska cmentarnego. Można się zatem liczyć z tym, że poszczególne groby występujące w wyróżnionych rzędach na cmentarzysku w Gościcinie były zaznaczone w odpowiedni sposób na powierzchni ziemi. Inaczej nie można, wydaje mi się, wytłumaczyć regularnego układu obiektów¹⁹.

¹³ Tamże, s. 60—62.

¹⁴ T. Dobrogowski, *Dwa cmentarzyska kultury pomorskiej w Szemudzie, pow. morskiego*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 8, ryc. 2.

¹⁵ Tamże, ryc. 12.

¹⁶ Tamże, s. 314.

¹⁷ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 56.

¹⁸ J. Kostrzewski, *Cmentarzysko...*, ryc. 1.

¹⁹ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 57.

OBRZĄDEK POGRZEBOWY

Spośród 33 grobów odkrytych na cmentarzysku w Gościcinie, w pow. wejherowskim, tylko 4 obiekty — groby nr 7, 16, 27 i 29 — zachowały się w stanie nie naruszonym. Pozostałe zespoły grobowe były mniej lub bardziej uszkodzone. Stopień zniszczenia niektórych grobów był tak daleko zaawansowany, że uniemożliwił rozpoznanie pierwotnej ich budowy. W grobie nr 6 (ryc. 7), w którym skrzynia kamienna zachowała się tylko częściowo, brak było całkowicie jakiegokolwiek wyposażenia. Nie znaleziono również przepalonych kości ludzkich. W chwili podjęcia badań wykopaliskowych grób ten był już całkowicie odsłonięty. Obecnie trudno więc ocenić, czy zawierał on pochówek, czy też należał do rzadko występującej na Pomorzu formy grobu symbolicznego. W pozostałych grobach, nawet bardzo silnie zniszczonych, znaleziono ułamki naczyń i przepalone kości ludzkie. Były to więc groby ciałopalne. W żadnym z nich nie stwierdzono resztek stosu ciałopalnego. W jednym tylko wypadku, obok grobu skrzynkowego nr 13, wystąpiła warstwa spalenizny o owalnym kształcie (ryc. 14; tabl. VIII b). Znajdowała się ona na poziomie skrzyni grobowej, w odległości około 50 cm od niej. W warstwie ziemi przedzielającej oba obiekty nie wystąpiły żadne zakłócenia stratygraficzne. Wobec tego należy je wiązać genetycznie ze sobą. Funkcję tego ostatniego obiektu spróbuję naświetlić w dalszej części niniejszego opracowania.

Poważny stopień zniszczenia cmentarzyska wpływa w decydującym stopniu na możliwości oraz zakres interpretacji stwierdzonych na nim zjawisk. Wobec tego wnioski odnośnie do obrządku pogrzebowego, jak również do innych problemów omawianych w dalszej części artykułu będą z konieczności niepełne. Jedynie na podstawie połowy wyeksplorowanych obiektów można było poczynić odpowiednie obserwacje związane z budową poszczególnych grobów oraz liczbą złożonych w nich popielnic. Szczególne trudności wystąpiły przy próbach sklasyfikowania zniszczonych grobów, zawierających nieliczne ułamki ceramiczne rozmieszczone w obrębie częściowo zachowanego obwarowania. Za podstawę zaszeregowania tych obiektów do grupy grobów popielnicowych z obwarowaniem przyjęto fakt zachowania się wspomnianej obstawy co najmniej na dwu kolejno nad sobą umieszczonych poziomach. Musiała ona wykazywać przy tym bardziej regularny, owalny lub kolisty kształt. W wypadku gdy powyższe kryteria nie zostały spełnione, znalezione obiekty włączono do grupy grobów zniszczonych.

Na interesującym nas cmentarzysku wystąpiła stosunkowo duża różnorodność form grobów. Wyróżniono następujące typy grobów, które zostaną kolejno omówione: 1. groby skrzynkowe, 2. groby popielnicowe

zabezpieczone obwarowaniem, 3. grób kloszowy również otoczony niepełnym obwarowaniem, 4. obiekty grobowe zachowane w stanie szczątkowym, o których budowie trudno powiedzieć coś bardziej konkretnego. Poszczególne rodzaje grobów nie tworzyły na cmentarzysku w Gościcinie zwartych skupisk w obrębie wyróżnionych poprzednio rzędów, lecz wystąpiły w przemieszaniu. Można było jedynie stwierdzić, że zdecydowana większość grobów skrzynkowych — 8 obiektów — grupowała się w dolnej partii cmentarzyska (ryc. 2). W pierwszym rzędzie wystąpiły 4 groby skrzynkowe położone pośrodku rzędu i na zachodnim jego skraju. Drugi rząd liczył 2 groby rozmieszczone na obu skrajach. Na terenie piaśnicy, poza rzędami, znaleziono 2 dalsze obiekty. Natomiast w górnej części stanowiska odkryto jedynie 2 dobrze zachowane groby skrzynkowe w czwartym rzędzie, położone wśród grobów obwarowanych. Natomiast większość (10) grobów popielnicowych z obwarowaniem wystąpiła w górnej partii cmentarzyska w trzech ostatnich rzędach. W trzecim rzędzie były 2 obiekty rozmieszczone na jego skrajach, w czwartym — 4 obiekty położone wśród grobów skrzynkowych oraz w piątym — 4 obiekty skoncentrowane głównie na jego zachodnim skraju. Dwa ostatnie groby obwarowane wystąpiły w dolnej części cmentarzyska, poniżej pierwszego rzędu. Jedyne grób kloszowy znajdował się w pierwszym rzędzie. Groby zniszczone były dosyć równomiernie rozmieszczone na całym cmentarzysku. Najwięcej liczył pierwszy rząd — łącznie 3 obiekty, najmniej czwarty — jeden skrajny obiekt, nieco wyodrębniony z rzędu. Reszta rzędów liczyła po dwa zespoły grobowe umieszczone obok siebie w jego środku.

Szczegółową charakterystykę poszczególnych typów rozpoczynam od omówienia licznej grupy grobów skrzynkowych reprezentowanych przez 10 obiektów (groby nr 1, 2, 4, 6, 7, 12, 13, 16, 24 i 27). W każdym z nich wystąpiła skrzynia grobowa utworzona najczęściej z pionowo ustawionych, specjalnie łupanych płyt kamiennych. Nieco odmienną konstrukcję skrzyń zaobserwowano jedynie w dwu obiektach. W grobie nr 16 (ryc. 17; tabl. IX b) do budowy skrzyni użyto potężnego bloku kamiennego o długości około 70 cm, rozłupanego na dwie połówki tworzące długie ściany. Jedyne powierzchnie zwrócone do wnętrza skrzyni nosiły ślady obróbki (płaskie, dosyć gładkie płaszczyzny). Natomiast pozostałe, zewnętrzne boki połówek bloku o obłym kształcie były naturalnymi powierzchniami. Od północy i południa zamykały opisywaną skrzynię dwie grube łupane płyty, ściśle przylegające do wyżej opisanych jej elementów. Była to masywna, zwarta konstrukcja kamienna. W grobie nr 24 (ryc. 25) w jednym z narożników skrzyni wystąpił duży kamień polny włączony w zespół kilku płyt. Wszystkie skrzynie grobowe, z wyjątkiem zniszczonego obiektu nr 6, miały czworokątny kształt. Przeważnie two-

rzyły one regularne prostokąty. Odchylenia od tego kształtu zanotowano jedynie w grobie nr 2 (ryc. 3), w którym jedna z bocznych płyt przechyliła się do wnętrza skrzyni i zgmiotła umieszczone tam popielnice, oraz w grobie nr 24 (ryc. 25; tabl. X a) zwięzającym się ku południowi. Szczególnie regularne prostokątne skrzynie wystąpiły w grobach nr 7 (ryc. 8; tabl. VIII b) i w grobie nr 16. Pierwsza z nich, o rozmiarach 60 cm $\times$ 45 cm, była zbudowana z czterech równej wielkości łupanych płyt oraz piątej tworzącej dodatkową zastawę od strony południowej. Druga skrzynia była większa i mierzyła 70 cm $\times$ 50 cm — budowa jej została już wyżej opisana. Rozmiary pozostałych skrzyń były zróżnicowane i wahały się od 110 cm $\times$ 90 cm w grobie nr 4 (ryc. 5; tabl. VI b) i 110 cm $\times$ 85 cm w grobie nr 13 (ryc. 14; tabl. VIII b) do 35 cm $\times$ 40 cm w grobie nr 27 (ryc. 28). W większości grobów dno tworzył bruk ułożony z drobnych kamieni polnych; rzadko do jego budowy użyto małych płytek. W grobach nr 4 (ryc. 5; tabl. VI a) i 13 (ryc. 14; tabl. VIII b) dna wyłożono kamieniami luźno rozmieszczonymi w piasku. W grobie nr 2 (ryc. 3) dno stanowił piasek calcowy. W połowie grobów skrzynie były zamknięte od strony południowej jedną lub dwoma łupanymi płytami — zastawami. Tylko w trzech grobach zachowały się nakrywy zamykające skrzynie od góry. Szczególnie imponująco prezentowała się nakrywa w grobie nr 16 (ryc. 17; tabl. IX a). Był nią bardzo duży, prawie prostokątny blok kamienny o wymiarach 95 cm $\times$ 80 cm. Jego dolna płaszczyzna, nosząca ślady odłupywania, była prawie płaska, natomiast górna tworzyła lekką wypukłość w środkowej części i nie wykazywała śladów obróbki. W grobie nr 7 (ryc. 8; tabl. VII a) skrzynie nakrywały trzy kolejno na sobie ułożone warstwy dużych łupanych płyt i bloków kamiennych. Grób nr 27 (ryc. 28; tabl. XI a) nakrywała jedna duża płyta o nieregularnym kształcie.

Większość grobów skrzynkowych charakteryzowało występowanie dodatkowego obwarowania złożonego z kamieni polnych o różnej wielkości. Wyjątkowo w grobie nr 12 użyto tylko jednego dużego kamienia do podparcia zachodniej ściany. Szczególnie masywną obudową wyróżniał się grób nr 7. Miała ona regularny, owalny kształt o wymiarach 240 cm $\times$ 140 cm. Występowała głównie z południowej strony skrzyni grobowej (tabl. VII b — po prawej stronie). W grobie nr 16 kamienie, prawie równej wielkości, zostały ułożone warstwami od południowej i północnej strony skrzyni. Obudowa po stronie północnej składała się z czterech warstw rozmieszczonych na różnych poziomach, tworzących stromo opadające stopnie. Natomiast po stronie południowej zaobserwowano analogiczny układ pięciu warstw kamieni wykazujących łagodniejszy spadek. Warstwy te ściśle przylegały do krótszych boków skrzyni. W pozostałych wypadkach obwarowania — już nie tak potężne — wy-

stępowały po zachodniej bądź wschodniej stronie grobów, np. w grobach nr 4 i 13. Wydaje mi się, że w opisanych kilkupoziomowych konstrukcjach obwarowań grobów nr 7 i 16 można by się dopatrzeć zanikającego zwyczaju obkładania skrzyni grobowej potężnym płaszczem kamiennym, znanym z grobów kurhanowych, na rzecz coraz powszechniej używanego dużego grobu skrzynkowego. W żadnym jednak wypadku nie można zaliczyć tych obiektów do grobów kurhanowych. Są one w pełni ukształtowanymi grobami skrzynkowymi.

Wewnątrz skrzyń, z wyjątkiem grobu nr 6, występowały wyłącznie popielnice w liczbie od jednej (w grobach nr 13, 24 i 27) do czterech (w grobach nr 12 i 16). Trzy popielnice znaleziono w grobie nr 2, po dwie — w grobach nr 4 i 7. Z grobu nr 1 pochodzi kilka naczyń zachowanych tylko fragmentarycznie. Ponadto w grobie nr 7 znaleziono również misę ustawioną na dnie grobu w pobliżu popielnicy nie nakrytej żadnym naczyniem. Należy przypuszczać, że misa ta była przeznaczona do nakrycia naczynia. Pozostałe popielnice dobrze zachowane nakrywały bądź pokrywy czapkowate, np. trzy popielnice w grobie nr 16, bądź też misy. Niektóre zniszczone naczynia nie miały już żadnych nakryć w chwili ich odsłonięcia.

Najliczniejszą grupę znalezisk na omawianym cmentarzysku tworzyły groby zabezpieczone obwarowaniem zbudowanym z większych i mniejszych kamieni polnych. W ośmiu grobach wystąpiły całe popielnice lub tylko większe fragmenty popielnic skupione w jednym miejscu. Niekiedy dalsze ułamki ceramiczne i przepalone kości ludzkie były rozproszone w obrębie kamiennej obudowy grobów. Obiekty takie wyodrębniono w oddzielną grupę grobów popielnicowych obwarowanych (groby nr 8, 9, 17, 21, 22, 25, 26, 29 i 30)²⁰. W grobie nr 30 przepalone kości ludzkie grupowały się przy ścianie południowo-zachodniej. W skupisku tym wystąpiło zaledwie kilkanaście drobnych ułamków naczynia. Do grupy tej zaliczyłem również 3 groby wykazujące podobne obwarowania, w których nie zdołano jednak wyróżnić skupisk ceramiki i przepalonych kości ludzkich. Są to groby nr 18, 23 i 32. Nieliczne małe ułamki naczyń i drobne przepalone kości znajdowano na całej przestrzeni tych obiektów, w obrębie obwarowania. Stan ten uznaję za wynik ich silnego zniszczenia. Łącznie zatem opisywany typ grobów reprezentuje 12 obiektów.

W większości wypadków obwarowanie miało kształt zbliżony do owalu, a tylko w grobach nr 8 (ryc. 9) i 25 (ryc. 26) było bardziej koliste. Dosyć często było ono przerywane w jednym lub kilku miejscach, najczęściej od północnej strony grobu. Wielkość tych obiektów była bardzo

²⁰ Do grupy tej nie włączyłem grobu kloszowego, który zostanie omówiony odrębnie.

zróznicowana. Największy grób nr 26 (ryc. 27; tabl. X b) miał wymiary 130 cm $\times$ 170 cm, a najmniejszy grób nr 29 (ryc. 30; tabl. XI b) — 60 cm $\times$ 30 cm. Najbardziej typowym okazem tej grupy był grób nr 29. Obwarowanie złożone z dużych kamieni polnych wystąpiło z trzech stron, z wyjątkiem północnej. Kamienie ściśle przylegały do popielnicy ustawionej bezpośrednio w piasku calcowym. Naczynie było nakryte płaskim kamieniem. W ośmiu grobach obwarowanych dno zostało wyłożone kamieniami polnymi tworzącymi bruk lub umieszczonymi na różnych poziomach. Jedynie w grobie nr 21 popielnica stała na małej płycie kamienniej. W dalszych grobach, w tym również we wzmiankowanym już grobie nr 29, dno stanowił piasek calcowy. Liczba popielnic złożona w grobach była różna. Trzy groby zawierały po 1 popielnicy, dwa groby — po 2 popielnice, a dalsze dwa groby — po 3 popielnice. Zapewne jeden pochówek zawierał również grób nr 30, w którym wyróżniono tylko jedno skupisko przepalonych kości ludzkich przemieszanych z nielicznymi ułamkami naczyń. Prócz tego wyróżniał się grób nr 17 (ryc. 18), w którym znaleziono tylko jedną zniszczoną popielnicę, natomiast trzy pokrywy czapkowate. Przepalone kości ludzkie wystąpiły w nim na całym obszarze, nie tworząc wyraźnych skupisk. Na podstawie zachowanych pokryw można przypuszczać, że grób ten zawierał również trzy pochówki. Pozostałe groby obwarowane nie dostarczyły danych dla określenia liczby naczyń. Jedynie popielnica w grobie nr 29 i popielnica nr 2 w grobie nr 8 były nakryte płaskimi kamieniami. W pozostałych wypadkach zachowane szczątki popielnic nie były nakryte. Stan ten jest zapewne wynikiem zniszczenia górnej partii grobów.

Jedyny grób kloszowy nr 5 (ryc. 6) był również zabezpieczony obwarowaniem zbudowanym z dużych kamieni polnych. Wystąpiły one głównie od południowej strony grobu. Popielnicę kryjącą przepalone kości ludzkie nakrywało odwrócone duże naczynie, zapewne szeroko-otworowe, o schropowanej powierzchni. Udało się zrekonstruować tylko dolną jego część. Znaleziono również ułamek górnej części naczyń wraz z krawędzią.

Pozostałe groby ciałopalne (nr 3, 10, 11, 14, 15, 19, 20, 28, 30 i 31) były zbyt silnie zniszczone, aby można było poznać ich pierwotną budowę. Wśród rozwleczonego kamienia polnego znaleziono pojedyncze ułamki ceramiczne przemieszane niekiedy z przepalonymi kośćmi ludzkimi. W trzech ostatnich grobach ilość tych kości była znikoma. Wzmiankowany inwentarz zalegał z reguły w piasku calcowym, rzadko na częściowo zachowanych brukach kamiennych. Jedynie w grobie nr 3 stwierdzono ułamki około trzech naczyń, natomiast w pozostałych grobach materiał jest zbyt fragmentaryczny, aby można było określić liczbę pochówków.

Na zakończenie rozważań nad obrządkiem pogrzebowym należy zasygnalizować dwa szczególne przypadki niewątpliwie związane z rytuałem pogrzebowym. Jednym z nich jest już wzmiankowana niewielka jama wypełniona warstwą spalenizny, przemieszanej z węgielkami drzewnymi. Jama ta wystąpiła od południowej strony grobu skrzynkowego nr 13 (ryc. 14; tabl. VIII b), w odległości około 50 cm od niego. Tworzyła nieregularny owal o długości około 70 cm i szerokości do 40 cm. Na profilu miąższość jej wynosiła około 5 cm. W wypełnisku jamy znaleziono ułamek naczynia. Węgielki występowały sporadycznie do głębokości około 20 cm. Obiekt ten nie zawierał przepalonych kości ludzkich i był zbyt mały, aby można go było uznać za resztki stosu pogrzebowego. Podobną jamę, pozbawioną jednak ceramiki, znam z autopsji z cmentarzyska w Gdyni-Redłowie, stan. 5²¹. L.J. Łuka uważa tego typu jamy za wyraźne ślady palenia ogni ofiarnych na cześć zmarłych i przytacza szereg przykładów z cmentarzysk kultury wschodniopomorskiej²². Między innymi podobna jama zawierająca ułamki dużej misy wystąpiła na cmentarzysku w Niepoczołowicach, w pow. wejherowskim, i jest datowana na okres Hallstatt D²³.

Innym interesującym faktem jest znalezienie kilku ułamków naczyń, w tym fragmentu ucha nad dużym blokiem kamiennym nakrywającym grób skrzynkowy nr 16. Na przykład na pustym grobie w Olszanowie, w pow. człuchowskim, złożono węgiel drzewny²⁴. Pełne zestawienie znalezisk ceramiki oraz węgla drzewnych występujących nad grobami podaje T. Malinowski, który uważa zjawiska te za ślady stypy²⁵.

Reasumując powyższe uwagi można dodać, że wszystkie wyróżnione na cmentarzysku w Gościcinie, w pow. wejherowskim, typy grobów występują również na innych cmentarzyskach grupy kaszubskiej kultury łużyckiej i cmentarzyskach kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim w różnych proporcjach. Niewielkie, przeważnie jednostkowe groby skrzynkowe pojawiają się już w okresie Hallstatt C²⁶. Najliczniej występują one w okresie Hallstatt D — są wówczas większych rozmiarów oraz zawierają z reguły większą liczbę popielnic. Groby te tworzą najliczniejszą formę grobów na cmentarzyskach kultury wschodniopomorskiej. Forma takiego grobu przetrwała do wczesnego i środkowego

²¹ Archiwum Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.

²² L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 70.

²³ L.J. Łuka, J. Gładkowska-Rzeczycka, *Analiza archeologiczno-antropologiczna grobów odkrytych w Miłoszewie i Niepoczołowicach, w pow. wejherowskim*, „Rocznik Gdański”, t. 17/18.

²⁴ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 70.

²⁵ T. Malinowski, *Obrządek pogrzebowy ludności kultury pomorskiej*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1969, s. 86 i 87.

²⁶ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy...*, cz. 1, s. 40 i 46.

okresu lateńskiego. Wobec tego część grobów skrzynkowych, głównie jednostkowych, które wystąpiły na interesującym nas stanowisku, należy niewątpliwie datować na okres Hallstatt C. Uważam natomiast, że duże groby skrzynkowe (obiekty nr 4, 7, 13 i 16) zbudowane z regularnie ułożonych płyt kamiennych, znane z cmentarzyska w Gościcinie, należy datować nie na okres Hallstatt D, lecz jeszcze na okres Hallstatt C lub też przełom obu okresów. Za taką chronologią tych obiektów przemawiają materiały ceramiczne, które w nich znaleziono. We wczesnym okresie halsztackim występują również pozostałe formy grobów, zarejestrowane na interesującym nas cmentarzysku — takie jak groby popielnicowe z obwarowaniem i grób kloszowy²⁷. Przedstawiona próba określenia chronologii poszczególnych zespołów grobowych na cmentarzysku w Gościcinie opiera się wyłącznie na wcześniejszych ustaleniach poczynionych na systematycznie przebadanych cmentarzyskach grupy kaszubskiej kultury łużyckiej, datowanych na wczesny okres halsztacki.

Dla grobów zniszczonych, które nie dostarczyły zabytków dobrze datujących, przyjęto zasadę analogicznego datowania — na okres Hallstatt C. Założenie takie, jak się wydaje, jest w pełni uzasadnione, gdyż zdecydowana większość dobrych wyznaczników chronologicznych wskazuje, że cmentarzysko było użytkowane w okresie Hallstatt C. Natomiast tylko nieliczne, jak np. rozmiary grobów skrzynkowych i pokrywy czapkowate, przemawiają za ewentualnym jego użytkowaniem również w następnym okresie. W żadnym z grobów na cmentarzysku w Gościcinie nie znaleziono przystawek. Wchodzą one wówczas rzadko w skład wyposażenia grobowego.

ANALIZA MATERIAŁU ZABYTKOWEGO

Ceramika

Silne zniszczenie zaobserwowane na ponad połowie grobów odkrytych na cmentarzysku w Gościcinie jest powodem tego, że dysponujemy stosunkowo małą ilością materiału ceramicznego, który może być przedmiotem niniejszej analizy. Duża część naczyń odkrytych w grobach lepiej zachowanych była mimo to mocno popękana i w czasie eksploracji rozpadała się na drobne kawałki oraz kruszyła. Poza tym w 17 grobach znaleziono wyłącznie niewielkie, mało charakterystyczne ułamki naczyń, a grób nr 6 nie zawierał żadnych zabytków. Popielnic i pokryw zachowanych w całości bądź zrekonstruowanych jest niewiele. Jedno z naczyń silnie zniszczonych zdołano zaraz po odkryciu narysować (tabl. II e). Rozpatruję tu również bardziej charakterystyczne ułamki naczyń i po-

²⁷ *Tamże*, s. 40.

kryw, które uzupełniają obraz występujących form ceramicznych i które zostaną wykorzystane przy określeniu chronologii cmentarzyska. Wobec tego poniższa próba analizy będzie reprezentatywna tylko dla części obiektów grobowych, a jej wyniki należy odnieść do pozostałych grobów.

Wszystkie rozpatrywane tu materiały ceramiczne można podzielić na dwie zasadnicze grupy spełniające odmienne funkcje. Do pierwszej grupy zaliczono naczynia będące popielnicami. Drugą, mniej liczną grupę tworzą rozmaitego rodzaju pokrywy. Do pokryw zaliczono również jedyne naczynie pełniące rolę klosza w grobie nr 5. W grobie nr 7 obok popielnicy 2 niczym nie nakrytej stała misa na bruku kamiennym tworzącym dno skrzyni. Uważam, że misa ta była przeznaczona do nakrycia wspomnianego naczynia i jedynie przez przypadek pozostawiono ją obok niego. Nie możemy więc misy tej uważać za przystawkę, lecz za pokrywę popielnicy. Z reguły wszystkie popielnice występujące na cmentarzyskach grupy kaszubskiej kultury łużyckiej i kultury wschodniopomorskiej były nakryte różnego rodzaju naczyniami, niekiedy też kamieniami²⁸.

Większość popielnic stanowiły stosunkowo duże naczynia o rozmaicie ukształtowanych brzuścach. Występują formy dwustożkowate, baniaste, beczułkowate i prawie jajowate. Szyjki większości popielnic są wyraźnie wyodrębnione i również zróżnicowane co do kształtu. Zaledwie u kilku naczyń, wliczając w to zniszczone okazy, zaobserwowano szyjki stożkowate, rzadko smukłe. Najwyraźniej zaznaczyła się ta forma w popielnicy 1 z grobu nr 2. Jedynie w dwóch wypadkach, w grobach nr 4 i 25, dla złożenia przepalonych szczątków ludzkich posłużono się dzbanami. Ponieważ część form ceramicznych występuje w pojedynczych okazach, a pozostałe liczą stosunkowo rzadko po kilka egzemplarzy, wydaje mi się dostatecznie uzasadnione rozpoczęcie omówienia od form najbardziej charakterystycznych, a jednocześnie będących dobrymi wyznacznikami chronologicznymi.

Naczynia dwustożkowate występują na cmentarzysku w Gościcinie w dwóch odmianach, przy czym każdą reprezentuje jeden okaz. Pierwsza to popielnica dwustożkowata o zaokrąglonym załomie z górną częścią wgiętą nieco do środka. Jest ona zdobiona dwoma rzędami dołków na największej wydętości brzuśca, dolna część naczynia poniżej ornamentu jest schropowana (grób nr 29, tabl. III e). Forma ta jest powszechnie datowana na okres Hallstatt C i przypisywana grupie kaszubskiej kultury łużyckiej²⁹. Analogiczne naczynia są znane z wielu stanowisk,

²⁸ Na żadnym z cmentarzysk nie znaleziono popielnicy całkowicie zachowanej, która nie byłaby nakryta pokrywą lub kamieniem.

²⁹ J. Kostrzewski, *Kultura łużycka na Pomorzu*, Poznań 1958, s. 205; w sprawie przynależności kulturowej por. L.J. Łuka, *New Materials on the*

między innymi z pobliskiego Luzina³⁰ i Warszkowa³¹. Odmianą rzadko występującą w tym okresie jest popielnica dwustożkowata o ostrym załomie, typowa głównie dla późnej epoki brązu³². W grobie nr 9 znaleziono fragmenty pochodzące z największej wydętości brzuśca, które wykazują taki właśnie załom (tabl. I i).

Do rzadko spotykanej formy można zaliczyć popielnicę z grobu nr 24 (tabl. III c). Jest to naczynie o brzuścu w przybliżeniu jajowatym, przechodzącym w krótką, wyodrębnioną szyjkę, wgiętą nieco do środka w połowie wysokości. Na granicy szyjki i brzuśca występuje słabo zaznaczona listwa skośnie żłobkowana. Naczynie o bardzo zbliżonych cechach, pełniące jednak funkcję klosza, wystąpiło na cmentarzysku w Dębówku Nowym, w pow. wyrzyskim, i jest datowane na okres Hallstatt C³³. Również i nasze naczynie należy datować na ten okres.

W grobie nr 4 (tabl. I a) znaleziono naczynie beczułkowate o szyjce wgiętej do środka i silnie wychylonej na zewnątrz krawędzi. Naczynie było zapewne zaopatrzone w dwa ucha umieszczone tuż pod krawędzią. Na zachowanej jej części są wyraźnie widoczne ślady po utraconym uchu — zachowały się również drobne fragmenty samego ucha. Naczynia beczułkowate o zbliżonym kształcie wystąpiły na cmentarzyskach w Chłapowie³⁴ i Wielkiej Wsi, w pow. puckim³⁵. Typ ten datowany jest na wczesny okres halszacki³⁶.

Na cmentarzysku w Gościcinie znaleziono w grobie nr 12 amforę o baniastym brzuścu i wyodrębnionej stożkowatej szyjce. Poniżej szyjki były umieszczone trzy ucha sznurowe; między nimi występuje ornament odcisków wykonanych paznokciem (tabl. I c). Amfory różnorodnie zdobione, zaopatrzone w dwa ucha występują licznie na cmentarzyskach grupy kaszubskiej kultury łużyckiej. Jako przykład można wymienić amforę o trzech uchach z Luzina, w pow. wejherowskim, oraz dwie amfory dwuuszne³⁷. J. Kostrzewski datuje ten typ naczyń również na okres Hallstatt C³⁸.

Origins of the Pomeranian Culture in Eastern Pomerania, „Archaeologia Polona”, t. 4, s. 191—192; J. Kostrzewski, *Pradzieje Pomorza*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1966, s. 70—71 i mapka 9.

³⁰ B. Wiącek, o.c., ryc. 19a.

³¹ J. Kostrzewski, *Kultura...*, ryc. 162: 3.

³² *Tamże*, s. 205.

³³ J. Kostrzewski, *Dwa cmentarzyska kultury pomorskiej w Dębówku Nowym, w powiecie wyrzyskim i w Warszkwie III, w pow. morskim*, „Wiomości Archeologiczne”, t. 12, s. 49 i tabl. V, ryc. 22.

³⁴ L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, tabl. X b.

³⁵ *Tamże*, s. 418.

³⁶ J. Kostrzewski, *Kultura...*, s. 211.

³⁷ B. Wiącek, o.c., ryc. 5 b; ryc. 17 a i 19 f.

³⁸ J. Kostrzewski, *Kultura...*, s. 205—208.

Popielnice dwustożkowate o zaokrąglonym załomie i krótkiej stożkowej szyjce zakończonej krawędzią silnie wychyloną na zewnątrz wystąpiły w grobach nr 16 i 12 (tabl. I e, g, b). Wielkości charakterystycznych naczyń są różne. Najmniejsze z nich (tabl. I g) ma ścisły odpowiednik w popielnicy o podobnej wielkości, odkrytej na cmentarzysku w Gdyni—Wzgórzu Nowotki, datowanej na okres Hallstatt C³⁹. Podobne naczynie, jednak o mniej wychylonej krawędzi, pochodzi z cmentarzyska w Dębówku Nowym, w pow. wyrzyskim, i jest datowane na ten sam okres⁴⁰. Wprawdzie nasza popielnica była nakryta pokrywą czapkowatą, jednak uważam, że naczynie to, jak również pokrywę można datować na wczesny okres halszacki. Pewną odmianą opisanego typu naczyń jest popielnica nr 3 z grobu nr 16. Wyróżnia się ona bardziej baniastym brzuścem i wysoką stożkową szyjką oraz zdobieniem (tabl. I, h). Ornament złożony z trzech poziomych rzędów głębokich nakłuc przedzielony rytmicznie rozmieszczonymi trzema płytkami dołeczkami w układzie pionowym występuje poniżej nasady szyjki. Brzusiec naczynia w dolnej części jest silnie schropowawony. Nie znam analogii do takiego motywu zdobniczego. Do tej ostatniej popielnicy zbliżony kształt miała popielnica z grobu nr 27 (tabl. III d) nakryta płaską pokrywą z zakładką. Podobne fragmenty naczyń, zapewne o bardziej smukłych kształtach, wystąpiły jeszcze w grobach nr 8 i 16 (tabl. II d; I f). Analogiczny kształt wykazuje popielnica znaleziona na cmentarzysku w Stężycy, w pow. kartuskim, datowana na wczesny okres halszacki⁴¹. Proporcje oraz wychylenia krawędzi występujące w popielnicach z Gościcina zbliżają je w istotny sposób do cytowanych już amfor, a także dzbanów, również datowanych na Hallstatt C⁴². Uważam zatem, że omawiane popielnice należy datować analogicznie. Baniasty kształt i krótką szyjkę zakończoną wychyloną na zewnątrz krawędzią miała popielnica z grobu nr 7 (tabl. II f). Okaz ten datuję również na okres Hallstatt C, posługując się analogią naczynia pochodzącego z cmentarzyska w Stężycy, w pow. kartuskim⁴³.

Interesującymi zabytkami okazały się dwie bogato zdobione popielnice. Pierwsza z nich o dwustożkowatym brzuścu z zaokrąglonym załomem i krótkiej szyjce zakończonej prosto ściętą krawędzią nawiązuje swym kształtem do naczynia znalezionego w Smażynie, w pow. wejher-

³⁹ A. Szymańska, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych na cmentarzysku kultury pomorskiej w Gdyni Wzgórze Nowotki*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 18, ryc. 2.

⁴⁰ J. Kostrzewski, *Dwa cmentarzyska...*, s. 51 i tabl. VI, 4.

⁴¹ J. Kostrzewski, *Cmentarzysko...*, s. 31 i ryc. 24 a.

⁴² Por. przypisy 37 i 38; J. Kostrzewski, *Kultura...*, np. ryc. 165; 2 i 167: 1 i 3.

⁴³ J. Kostrzewski, *Cmentarzysko...*, ryc. 25.

rowskim, a zaliczonego do okresu Hallstatt C⁴⁴. Popielnica z Gościcina była bardzo silnie popękana, zdołano ją jednak narysować (tabl. II e). Powierzchnia naczynia była czarna, lśniąca. Bardzo różnorodny ornament wystąpił na brzuscu naczynia, powyżej jego załomu. Wyróżniono ryty ornament linijny oraz motyw „jodełki”, często spotykany na popielnicach twarzowych⁴⁵. Oba ornamenty wykonane były w technice inkrustacji. Zarówno sam motyw „jodełki”, jak i zastosowana technika zbliżają to naczynie do wspomnianych już popielnic twarzowych. Nasz okaz nie miał jednak wymodelowanej twarzy. Jak wiadomo, pojawienie się popielnic twarzowych wiąże się z okresem Hallstatt D. Uważa się również powszechnie, że technika inkrustacji pojawiła się na Pomorzu w tym samym okresie. Za jednoczesnym wystąpieniem inkrustacji i popielnic twarzowych wypowiedział się ostatnio L.J. Łuka⁴⁶, wskazując jednocześnie na fakt dawniejszej znajomości tej techniki w obrębie kultury łużyckiej. Podobne opinie wyrażał również T. Wieczorowski⁴⁷. Natomiast za wcześniejszym datowaniem techniki inkrustacji, jednak opierając się na błędnych założeniach, opowiedziało się szeregi archeologów niemieckich, m. in. E. Petersen⁴⁸ i B. Richthofen⁴⁹. Pragnę tu zwrócić uwagę, że popielnica z „oczkami” pochodząca z grobu w Reskowie, w pow. kartuskim, wykazuje analogiczny układ rytých ornamentów linijnych⁵⁰ i jest datowana na okres Hallstatt C. Nie stwierdzono na niej wprowadzenia inkrustacji, jednak moim zdaniem nie wyklucza to ewentualnego zastosowania tej techniki. Argumentem przemawiającym za tym przypuszczeniem jest fakt słabego zachowania się inkrustacji na niektórych ułamkach popielnicy znalezionej w Gościcinie. Przedstawione wyżej argumenty upoważniają do podjęcia próby wcześniejszego datowania techniki inkrustacji w obrębie grupy kaszubskiej kultury łużyckiej. W tym ujęciu wystąpienie inkrustacji na popielnicach pozbawionych wyobrażenia twarzy ludzkiej przypadałoby jeszcze na schyłek okresu Hallstatt C, najpóźniej zaś na przełom okresu Hallstatt C i D. Wyrażony tu pogląd znajduje wyraźne potwierdzenie w całkowitym braku popielnic twarzowych wśród materiałów ceramicznych znalezionych na interesującym nas cmentarzysku w Gościcinie. Świadczy to, moim zda-

⁴⁴ L.J. Łuka, *New Materials on the Origins...*, s. 191 i ryc. 6 a.

⁴⁵ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy...*, cz. 1, s. 70.

⁴⁶ L.J. Łuka, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 23, 24.

⁴⁷ T. Wieczorowski, *Ceramika inkrustowana typu „łużyckiego” z wczesnej epoki żelaznej w Polsce*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 6, s. 133.

⁴⁸ E. Petersen, *Die frühgermanische Kultur in Ostdeutschland und Polen*, Berlin 1929, s. 28.

⁴⁹ B. v. Richthofen, „Mannus”, t. 16, s. 312.

⁵⁰ L.J. Łuka, *New Materials on the Origins...*, ryc. 5; L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, tabl. LXXXV, 2.

niem, o wcześniejszym wystąpieniu techniki inkrustacji, jeszcze przed pojawieniem się popielnic twarzowych. Druga podobnie zdobiona popielnica jest znana z grobu nr 2 na cmentarzysku w Gościcinie. Naczynie to zachowało się tylko w drobnych ułamkach, na których można wyraźnie rozróżnić głęboko ryte linie wypełnione białą masą (tabl. III f). Wszystkie wyżej opisane ornamenty złożone z grup pionowych i ukośnych linii są obwiedzione po bokach krótkimi skośnymi kreseczkami lub nakłuciami. Powyżej nich ciągną się pasma linii poziomych — na okazie z grobu nr 2, a pojedyncze linie ryte przedzielone analogicznymi skośnymi kreseczkami występują na popielnicy z grobu nr 7.

W dwu wypadkach popielnicami były cienkościenne dzbany o taśmowatych uchach. Obydwa okazy zachowały się jedynie we fragmentach. Wystąpiły w grobach nr 4 i 25. W chwili odkrycia były już silnie popękane, częściowo nawet zgniecione. Pełne rozpoznanie ich kształtu nie było więc możliwe. Ustalono jedynie, że były to dzbany. Dodatkową wskazówką pozwalającą ocenić prawidłowość ustaleń połowych są szczątkowo zachowane ucha. Również jedna z popielnic w grobie nr 8 (tabl. II b) była zaopatrzona w masywne ucho, być może był to kubek.

Przechodząc do charakterystyki pokryw należy podkreślić, że zachowały się one w mniejszej liczbie egzemplarzy niż popielnice. Interesującym zjawiskiem było znalezienie trzech pokryw czapkowatych w grobie nr 17, a tylko resztek jednej popielnicy. Fakt ten został zasygnalizowany już przy omawianiu obrządku pogrzebowego. Wśród zachowanych pokryw stwierdzono mniejszą różnorodność form. Ogólnie można tu wyróżnić właściwe pokrywy, misy oraz klosz, którym było nakryte duże baniaste naczynie w grobie nr 5.

Płaska pokrywa wpuszczana z zakładką jest reprezentowana zaledwie przez jeden okaz z grobu nr 27 (tabl. III d). Pokrywa zachowała się fragmentarycznie. Nakrywała ona baniastą popielnicę o stożkowatej szyjce, datowaną, jak to wykazałem powyżej, na okres Hallstatt C. Sama pokrywa nie zaprzecza takiemu datowaniu⁵¹. Natomiast liczniej wystąpiły pokrywy czapkowate znane z grobów nr 16 (tabl. I f, g) i 17 (tabl. III a). Łącznie typ ten jest reprezentowany przez cztery pokrywy, przy czym w każdym z grobów wystąpiły po dwa okazy. Pewną odmianę tej formy stanowi pokrywa w kształcie wycinka kuli znaleziona w grobie nr 17 (tabl. III b). Wszystkie pokrywy były zaopatrzone w wysoką bądź też niską cylindryczną zakładkę wpuszczaną. Pokrywy czapkowate datuje J. Kostrzewski na okres Hallstatt D⁵².

Oprócz pokryw właściwych były w użyciu misy nakrywające popielnice. W grobie nr 7 poza popielnicą niczym nie nakrytą wystąpiła misa

⁵¹ J. Kostrzewski, *Dwa cmentarzyska...*, s. 68, 70, 71.

⁵² J. Kostrzewski, *Cmentarzysko...*, s. 36.

o wklęsłej szyjce i wychylonej na zewnątrz krawędzi. Poprzednio już uzasadniłem konieczność uznania tej misy za pokrywę. Ułamek podobnej misy znamy z grobu nr 13. Misy tego typu można datować na wczesny okres halsztacki⁵³. W tym samym grobie wystąpiło naczynie, które można chyba uważać za misę o brzegu zagiętym do środka (tabl. II e).

Na cmentarzysku w Gościcinie odkryto również jeden grób klozowy. Popielnicę nakrywało duże baniaste naczynie o stożkowatej szyjce, zdobione poniżej krawędzi plastycznym guzem (tabl. II a). Klosz ten zdołano zrekonstruować tylko w części.

Na zakończenie pragnę poświęcić jeszcze nieco uwagi zdobieniom występującym na ułamkach naczyń lub całych naczyniach. Duża część popielnic oraz wszystkie pokrywy i misy były pozbawione ornamentów. Tylko kilka popielnic było zdobionych. Na trzech naczyniach wystąpiły odciski paznokci bądź też nacięcia — na największej wydętości brzuśca lub też na pograniczu szyjki i brzuśca. Jest to typowy motyw zdobniczy, charakterystycznych dla wczesnego okresu halsztackiego na Pomorzu. O motywach wykonanych w technice inkrustacji mówiłem już poprzednio, wskazując na możliwość wcześniejszego pojawienia się tej techniki. Prócz tego na niektórych ułamkach ceramicznych widnieje motyw delikatnie lub też głęboko rytym linii nie wypełnionych jednak białą masą (tabl. III g, i). Ostatnim wreszcie ornamentem występującym na ułamkach popielnicy w grobie nr 16 (tabl. I h) i na drobnym ułamku naczynia pochodzącym z grobu nr 15 (tabl. III h) są płytko ryte owalne lub koliste dołki. Na popielnicy pierwszej znajdują się ponadto gęsto rozmieszczone drobne nakłucia ułożone w trzech rzędach. Ornament dołczków pojawia się już wcześniej, ale znany jest również z okresu halsztackiego⁵⁴. Na cmentarzysku kultury łużyckiej w Czarnkowie, datowanym na IV i V okres epoki brązu, ornament ten należy do najczęściej spotykanych form. Występuje często w układzie trzech dołczków, podobnie jak na naszym okazie⁵⁵.

Zabytki metalowe

Na cmentarzysku w Gościcinie odkryto zaledwie kilka przedmiotów metalowych, głównie brązowych i tylko dwa niewielkie przedmioty żelazne — groby nr 8, 15, 24 i 27. Do bardziej charakterystycznych zabytków, będących jednocześnie dobrymi wyznacznikami chronologicznymi, należą bransolety wykonane w technice odlewania, mające pod-

⁵³ J. Kostrzewski, *Kultura...*, s. 210.

⁵⁴ L.J. Łuka, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Czarnkowie z IV—V okr. epoki brązu*, „*Fontes Praehistorici*”, t. 1, s. 137.

⁵⁵ *Tamże*, s. 135.

łużne żłobkowania po obu stronach. Na końcach bransolety te zwężają się; są ponadto zaopatrzone w małe uszka. Analogiczny okaz połamanej i pogietej bransolety wystąpił wśród przepalonych kości ludzkich wewnątrz popielnicy w grobie nr 8 (tabl. II c). Okaz ten wykazuje ślady silnego starcia na obu powierzchniach. Ozdoby te są typowymi formami występującymi na Pomorzu. Wszystkie okazy są datowane bądź na V okres epoki brązu, bądź też na okres Hallstatt C⁵⁶. Bransoletę pochodzącą z Gościcina można, moim zdaniem, datować na wczesny okres halsztacki⁵⁷.

Innym interesującym zabytkiem jest brązowa brzytwa o lekko kołistym ostrzu i analogicznie wygiętym tylcu (tabl. XII a). Nawiązuje ona w pewnym stopniu do żelaznego okazu brzytwy znanego z Karczemek, w pow. wejherowskim⁵⁸. Okaz z Karczemek datowany jest na okres Hallstatt D. Ścisłej analogii do brązowej brzytwy z Gościcina nie udało mi się znaleźć. W związku z tym datowanie tego zabytku należy oprzeć na datowaniu innych dobrych wyznaczników, w tym wypadku bransolety brązowej oraz niektórych typowych form ceramicznych. Opierając się więc na takich kryteriach, datuję brzytwę z Gościcina na wczesny okres halsztacki. W tej samej popielnicy, w grobie nr 27, wystąpiła ponadto połamana bransoletka brązowa wykonana z taśmy brązowej (tabl. XII a). Podobne okazy znane są z Luzina, w pow. wejherowskim, i datowane na okres Hallstatt C⁵⁹. Pozostałe wyroby metalowe były zapewne ozdobami, może kolczykami. Na cmentarzysku w Gościcinie brak jest znalezisk paciorków szklanych, tak charakterystycznych dla okresu Hallstatt D.

CHRONOLOGIA

Na cmentarzysku w Gościcinie, w pow. wejherowskim, znaleziono szereg zabytków będących dobrymi wyznacznikami chronologicznymi. Przedmioty te wystąpiły w części grobów położonych zarówno w dolnej, jak i w górnej partii cmentarzyska. Nie wiązały się one z określonym typem grobu — występowały zarówno w grobach skrzynkowych, jak i obwarowanych. Na przedmioty żelazne natrafiono w grobie zniszczonym. Zdecydowaną większość datowników należy odnieść do okresu Hallstatt C. Pierwszorzędną wartość, jako zabytek datujący, ma brązowa

⁵⁶ W. Szafrąński, *Skarby brązowe z epoki wspólnoty pierwotnej IV i V okresu epoki brązowej w Wielkopolsce*, „Biblioteka Archeologiczna”, t. 6, s. 61—62.

⁵⁷ L. J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, tabl. XVI 5 a, d.

⁵⁸ *Tamże*, tabl. XLV 2 g.

⁵⁹ B. Wiącek, o.c., s. 252 i ryc. 5 e.

bransoleta podłużnie żłobkowana, która wystąpiła w grobie nr 8. Dalszym wyznacznikiem jest popielnica dwustożkowata o ostrym załomie brzuśca, znana z grobu 9, oraz druga popielnica dwustożkowata o zaokrąglonym załomie z grobu nr 29. Do dobrze datujących elementów wyposażenia można też zaliczyć płaską pokrywę z wysoką zakładką, która nakrywała popielnicę w grobie nr 27. Większość pozostałych dobrze zachowanych form ceramicznych należy również datować na wczesny okres halsztacki. Można tu wymienić naczynie o kształcie w przybliżeniu jajowatym, znane z grobu nr 24, oraz naczynie beczułkowate, które odkryto w grobie nr 4. Również amfora zaopatrzona w trzy ucha, pochodząca z grobu nr 12, została tak samo datowana. Wszystkie pozostałe popielnice o dwustożkowatych lub baniastych brzuścach należy także datować na okres Hallstatt C. Wystąpiły one w grobach nr 7, 8, 12, 16, 27. Górną granicę użytkowania cmentarzyska wyznaczałyby pokrywy czapkowate, charakterystyczne już dla okresu Hallstatt D, znane z grobów nr 16 i 17, a także dwa okazy przedmiotów żelaznych znalezione w grobie nr 15. Całkowity brak popielnic zaopatrzonych w wyobrażenie twarzy ludzkiej pozwala, moim zdaniem, przyjąć założenie, że cmentarzysko w Gościcinie było prawie wyłącznie użytkowane w okresie Hallstatt C, co postaram się uzasadnić w dalszej części opracowania. Wystąpienie kilku pokryw czapkowatych oraz wyrobów żelaznych skłania do przyjęcia tezy, że interesujące nas cmentarzysko było używane do przełomu okresu Hallstatt C i Hallstatt D.

Próba ustalenia chronologii poszczególnych odkrytych na cmentarzysku w Gościcinie grobów została przedstawiona w tabeli po stronie 482. Ustalenie chronologii poszczególnych obiektów było jedynie możliwe wówczas, gdy wystąpiły w nich dobre datowniki. Pozostałych grobów nie jestem w stanie dokładnie wydatować z braku odpowiednich materiałów. Należy je jednak odnieść do okresu, w którym cmentarzysko w Gościcinie było użytkowane, tj. do późniejszej fazy okresu Hallstatt C oraz przełomu okresu Hallstatt C i Hallstatt D.

Interesujące nas cmentarzysko należy wiązać z grupą kaszubską kultury łużyckiej, która według nowych ustaleń trwała aż do końca okresu Hallstatt C⁶⁰.

CMENTARZYSKO W GOŚCICINIE STAN. 3 NA TLE CMENTARZYSK W DORZECZU BOLSZEWKI I GOŚCICINY

W celu pełniejszego uzasadnienia podanej wyżej chronologii cmentarzyska w Gościcinie, jak również wysuniętych poprzednio propozycji

⁶⁰ L.J. Łuka, *New Materials on the Origins...*, s. 189—198.

Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Tabela porównawczo-chronologiczna zespołów grobowych
Gościcino, Wejherowo district, station 3. Comparative-chronological table of grave groups

	A			B					C					D					E																F		G				H			
Lp.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
1			x						x					x	x																x									x				x
2		x		x								x			x												x								x						x			
3			x	x										x				x														x						x					x	
4		x		x							x				x									x				x													x			
5		x		x						x							x														x				x						x			
6			x						x					x	x																				x								x	
7	x			x							x				x								</																					

A. Stan zachowania grobów: 1. grób nie uszkodzony; 2. grób uszkodzony; 3. grób zniszczony.

B. Rozmieszczenie grobów w rzędach: 4. groby pierwszego rzędu; 5. groby drugiego rzędu; 6. groby trzeciego rzędu; 7. groby czwartego rzędu; 8. groby piątego rzędu; 9. groby poza rzędami.

C. 10. groby zawierające jedną popielnicę; 11. groby zawierające dwie popielnice; 12. groby zawierające trzy popielnice; 13. groby zawierające cztery popielnice; 14. groby o nie ustalonej liczbie popielnic.

D. Formy grobów: 15. groby skrzynkowe; 16. groby popielnicowe z obwarowaniem; 17. grób kloszowy; 18. groby o nie określonym kształcie; 19. ślady paleniska; 20. ślady stypy.

E. Typy naczyń: 21. popielnica dwustożkowata z ostrym załomem; 22. popielnica dwustożkowata z zaokrąglonym załomem zdobiona odciskami paznokci; 23. popielnica o kształcie w przybliżeniu jajowatym; 24. popielnica beczułkowata; 25. amfora; 26. popielnice dwustożkowate; 27. popielnice baniaste; 28. dzbanki; 29. kubki; 30. popielnice zniszczone; 31. ułamki naczyń; 32. pokrywa płaska z zakładką; 33. pokrywy czapkowate; 34. misy; 35. klosz.

F. Technika ornamentowania: 36. technika inkrustacji; 37. ornamenty nieinkrutowane.

G. Zabytki metalowe: 38. bransoleta podłużna żłobkowana; 39. brzytwa brązowa; 40. ozdoby brązowe; 41. ozdoby żelazne.

H. Chronologia grobów: 42. groby datowane na okres Hallstatt C; 43. groby datowane na przełom okresów Hallstatt C i Hallstatt D; 44. groby, których chronologii nie zdołano ustalić.

A. Condition of graves: 1. undamaged grave, 2. damaged grave, 3. destroyed grave.

B. Distribution of graves in rows: 4. first row graves, 5. second row graves, 6. third row graves, 7. fourth row graves, 8. fifth row graves, 9. graves beyond the rows.

C. 10. graves containing one urn, 11. graves containing two urns, 12. graves containing three urns, 13. graves containing four urns, 14. graves with the number of urns not established.

D. Forms of graves: 15. chest graves, 16. fortified urn graves, 17. dome grave, 18. graves with undefined shape, 19. traces of hearth, 20. traces of funeral feast.

E. Types of vessels: 21. biconical urns with sharp flexion, 22. biconical urn with rounded flexion ornamented with impressions of nails, 23. urn of almost egg-shape, 24. barrelshaped urn, 25. amphora, 26. biconical urns, 27. spherical urns, 28. pitchers, 29. mug, 30. destroyed urns, 31. pottery fragments, 32. flat lid with fold, 33. cap-like lids, 34. bowls, 35. dome.

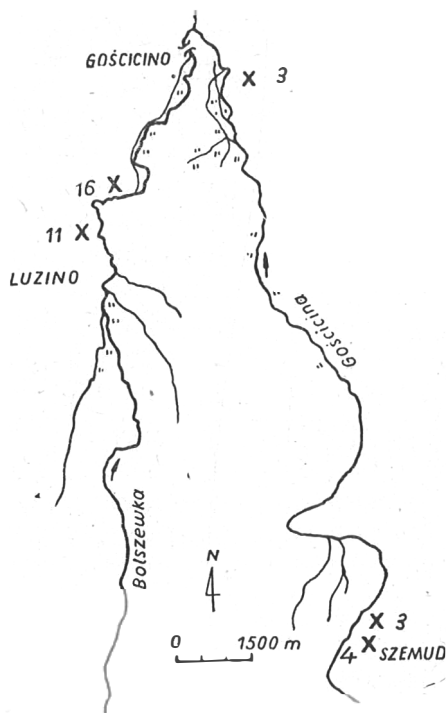
F. Technique of ornamentation: 36. inlay technique, 37. non-inlay ornamentation.

G. Metal artefacts: 38. longitudinally grooved bracelet, 39. bronze razor, 40. bronze ornaments, 41. iron ornaments.

H. Grave chronology: 42. graves dated as Hallstatt C, 43. graves dated at turn of Hallstatt C and Hallstatt D, 44. graves with uncertain chronology.

wcześniejszego datowania techniki inkrustacji w obrębie grupy kaszubskiej kultury łużyckiej — jeszcze na okres Hallstatt C — należy, moim zdaniem, przedstawioną problematykę rozpatrzeć na szerszym tle znanych już materiałów. Przedmiotem analizy będą jedynie dobrze datowane zespoły grobowe z innych cmentarzysk z okresów Hallstatt C i Hallstatt D. W podanych granicach czasowych mieszczą się dwie odrębne kultury archeologiczne. We wczesnym okresie halsztackim na Pomorzu rozwijała się nadal grupa kaszubska kultury łużyckiej. Na okres Hallstatt D przypada wyodrębnienie się z niej kultury wschodniopomorskiej. Powyższe uwagi są niezbędne dla przedstawienia pozycji, jaką zajmuje cmentarzysko w Gościcinie w całokształcie zagadnień wiążących się z obu kulturami. Większość zaobserwowanych na nim zjawisk wiąże je z grupą kaszubską okresu Hallstatt C, a tylko nieliczne elementy — duże rozmiary kilku grobów skrzynkowych i wystąpienie pokryw czapkowatych — znajdują nawiązanie w kulturze wschodniopomorskiej.

Wybrane zagadnienia zreferowane w artykule zostaną tu skonfrontowane z wynikami analiz kilku cmentarzysk położonych w najbliższej okolicy Gościcina. Wybór padł na systematycznie przebadane stanowiska położone w dorzeczu niewielkiej rzeki Bolszewka i jej dopływu — Gościcy (ryc. 35). Wspomniane dorzecze obejmuje północną część powiatu wejherowskiego. Ograniczenie się do niewielkiego obszaru zostało po-

Ryc. 35. Mapa rozmieszczenia cmentarzysk kultury łużyckiej i kultury wschodniopomorskiej w miejscowościach Gościcino, Luzino i Szemud, pow. Wejherowo

Fig. 35. Map showing distribution of Lusatian and East Pomeranian Culture cemeteries in Gościcino, Luzino and Szemud, Wejherowo district

dyktowane zarówno możliwościami interpretacyjnymi, jakie stwarzają w tym zakresie niżej cytowane materiały, jak również ograniczonymi ramami mego artykułu. Już na tym stosunkowo wąskim tle porównawczym zarysowują się dostatecznie wyraźnie różnice między poszczególnymi cmentarzyskami, wynikające z różnej ich chronologii.

Najlepiej rozpoznany pod względem archeologicznym jest obszar Luzina⁶¹. W miejscowości tej wystąpiło szereg cmentarzysk datowanych na okres Hallstatt C i D oraz wczesny i środkowy okres lateński. Prócz cmentarzysk znane są ślady osad i niezmiernie ciekawe znalezisko łodzi dłubanki⁶². Na drugim krańcu obszaru, w Szemudzie położonym nad rzeczką Gościcina, wystąpiło kolejne zgrupowanie stanowisk zawierających wyłącznie znaleziska grobów. Dwa cmentarzyska w tej miejscowości zostały systematycznie przebadane⁶³. Duży zespół grobów skupionych na niewielkim stosunkowo terenie znany jest również z badań przeprowadzonych w okolicy Zęblewa. Częściowe opublikowanie materiałów wydobytych z 26 grobów na tym stanowisku jest powodem pominięcia ich w niniejszym opracowaniu⁶⁴. Pozostałe znaleziska pojedynczych grobów, rzadko większej ich liczby, występujące na interesującym nas terenie, nie mogą być w pełni wykorzystane ze względu na ich wyrywkowość. Pełne zestawienie dotychczas poznanych materiałów z tego okresu podał L.J. Łuka w pracy *Kultura wschodniopomorska na Pomorzu Gdańskim* (t. 1).

Do analizy wybrano jedynie następujących pięć cmentarzysk, a mianowicie dwa stanowiska nr 11 i nr 16 w Luzinie, pow. Wejherowo, dwa cmentarzyska w Szemudzie, pierwotnie oznaczone nr I i II, a obecnie określone jako stanowiska 3 i 4⁶⁵, oraz cmentarzysko w Gościcinie, będące przedmiotem niniejszego opracowania. Oba cmentarzyska w Luzinie i nasze cmentarzysko są datowane na okres Hallstatt C, cmentarzysko na stanowisku 4 w Szemudzie — na okresy Hallstatt C i D, natomiast ostatnie na stanowisku 3 w Szemudzie — na późny okres halsztacki oraz wczesny i środkowy okres lateński. Najwięcej grobów dostarczyło cmentarzysko w Gościcinie — 33 groby; pozostałe cztery liczą ich mniej — od 2 do 11 grobów.

Regularny układ grobów zaobserwowano zarówno na cmentarzysku w Gościcinie, jak i na obu stanowiskach w Szemudzie. Wskazywano już

⁶¹ B. Wiącek, o.c., s. 247—288.

⁶² B. Wiącek, *Odkrycie dłubanki z wczesnej epoki żelaza na stanowisku produkcyjnym w Luzinie, pow. Wejherowo*, „Pomorania Antiqua”, t. 5, 1974, s. 253—273.

⁶³ T. Dobrogowski, o.c., s. 299—314.

⁶⁴ L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, s. 439, tamże starsza literatura dotycząca tego stanowiska.

⁶⁵ *Tamże*, s. 391—392.

na to w innym artykule⁶⁶. Ten element obrządku pogrzebowego występuje zatem na niektórych większych cmentarzyskach obu kultur na Pomorzu⁶⁷. Na pozostałych czterech obiektach, poza cmentarzyskiem w Gościcinie, wystąpiły wyłącznie groby skrzynkowe, zarówno o kształcie prostokąta jak również nieregularne, owalne bądź wydłużone. Większość grobów zbudowana była z łupanych płyt zabezpieczonych dodatkowo kamieniami polnymi. Rzadko do ich konstrukcji użyto kamieni żarnowych. Rozmiary ich były zróżnicowane i wahały się od najmniejszych o wielkości 35 cm × 25 cm, poprzez obiekty średniej wielkości — od 60 cm × 50 cm do 110 cm × 100 cm, do największego — 190 cm × 70 cm. Porównując podane wielkości grobów z rozmiarami grobów występujących na cmentarzysku w Gościcinie, stwierdzamy zbliżone wartości. Na naszym stanowisku znane są poza tą formą grobu również inne: popielnicowe z obwarowaniem i jeden kloszowy. Wszystkie wskazane typy występują na cmentarzyskach obu kultur na Pomorzu w różnych proporcjach. Groby skrzynkowe przeważają na stanowiskach kultury wschodniopomorskiej⁶⁸. Duże obiekty skrzynkowe pojawiają się już w grupie kaszubskiej kultury łużyckiej, np. groby nr 4, 13 i 16 na cmentarzysku w Gościcinie.

Również liczba popielnic złożonych w grobach wykazuje pewne różnice. Cmentarzysko na stanowisku 11 w Luzinie dostarczyło grobów z jednym, dwoma oraz trzema pochówkami. Liczba ta zbliżona jest najbardziej do stanu stwierdzonego na cmentarzysku w Gościcinie, na którym liczba popielnic wynosiła od 1 do 4. Drugie cmentarzysko w Luzinie (stan. 16) dostarczyło grobów o 2 i 5 popielnicach. Natomiast groby obu cmentarzysk w Szemudzie miały większą liczbę popielnic: na stanowisku 4 — od 1 do 7 naczyń, na stanowisku 3 — od 2 do 13 naczyń. Tak duża liczba popielnic znalezionych w poszczególnych grobach jest charakterystyczna dla kultury wschodniopomorskiej w okresie Hallstatt D.

Również materiały ceramiczne, których dostarczyły wszystkie wymienione cmentarzyska, wykazują pewne, niekiedy bardzo istotne różnice. Są one wynikiem różnej chronologii poszczególnych obiektów. Oba cmentarzyska w Luzinie są datowane na wczesny okres halszacki⁶⁹. Występują na nich typowe dla tego okresu formy ceramiczne, takie jak popielnice dwustożkowate i baniaste o stożkowatej szyjce, amfory i naczynia wazowate. Kilka naczyń dwustożkowatych o zaokrąglonym załomie jest zdobione odciskami paznokci lub palców na największej wydętości brzuśca; w dolnej części poniżej załomu są one schropowane. Jedno z na-

⁶⁶ Por. przypis 14 i 15.

⁶⁷ L.J. Ł u k a, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 55—56.

⁶⁸ *Tamże*, s. 58.

⁶⁹ B. Wią c e k, o.c., s. 262 — dla stanowiska 11 oraz s. 266 — dla stanowiska 16.

czyn tego typu ⁷⁰ posłużyło jako analogia dla popielnicy, którą znaleziono w grobie nr 29 na cmentarzysku w Gościcinie. Na obu stanowiskach w Luzinie odkryto także amfory o baniastych brzuścach i stożkowatych szyjkach. Są one zaopatrzone z reguły w dwa ucha, jedna z nich ma nawet trzy ucha. Fragmenty amfory o trzech uchach wystąpiły również na cmentarzysku w Gościcinie. Typ zbliżony do baniastych popielnic znanych z Gościcina reprezentuje kilka naczyń baniastych i częściowo wazowatych znalezionych w Luzinie. Kształty szeregu naczyń, które wystąpiły na cmentarzyskach w obu miejscowościach, są w ogólnych zarysach zbliżone do siebie. Wśród materiałów ceramicznych w Gościcinie brak jednak form gruszkowatych znanych z Luzina, w luzińskich zaś — popielnic o kształcie beczułkowatym i prawie jajowatym znanych z Gościcina. Najistotniejsze różnice zaobserwowano w kształcie pokryw, którymi były nakryte popielnice. Na cmentarzyskach wczesnohalszackich w Luzinie występują obok mis wyłącznie pokrywy płaskie obejmujące, zupełnie nie znane w Gościcinie. Natomiast na tym ostatnim stanowisku znaleziono, oprócz fragmentu płaskiej pokrywy z zakładką i mis nakrywających niektóre popielnice, również pokrywy czapkowate. Wydaje się, że umożliwia to ustalenie chronologii obu cmentarzysk w Luzinie oraz cmentarzyska w Gościcinie. Pokrywy obejmujące i pokrywy z wpuszczaną zakładką datuje się na Pomorzu na wczesny okres halszacki ⁷¹. Pokrywy czapkowate występują bardzo licznie w kulturze wschodniopomorskiej w okresie Hallstatt D i zwykle nakrywają popielnice twarzowe. Wobec tego można przyjąć tezę, że cmentarzysko w Gościcinie jest późniejsze od obu cmentarzysk na stanowiskach nr 11 i 16 w Luzinie i było używane aż do przełomu okresów Hallstatt C i Hallstatt D.

Ornamentyka występująca na niektórych naczyniach odkrytych na tych trzech stanowiskach wykazuje również dosyć istotne różnice. Jedyne ornament dołków wykonanych paznokciem powtarza się na kilku naczyniach w obu miejscowościach. Na ceramice wczesnohalszackiej z Luzina prócz tego występują otwarte ku dołowi prostokąty, grupy pionowych żeberk i żłobków oraz ornament pseudosznurowy odcisnięty skośnie żłobkowanym naszyjnikiem. Wszystkie te motywy zdobnicze nawiązują ściśle do ornamentyki stosowanej przez ludność kultury łużyckiej przy zdobieniu ceramiki ⁷². Natomiast na ułamkach popielnic z Gościcina spotyka się motywy złożone z linii poziomych oraz zwieszających się linii pionowych i ukośnych. Występuje również motyw „jodełki”. Głęboko ryte linie, obwiedzione krótkimi, skośnymi kreseczkami lub nakłuciami, były

⁷⁰ Por. przypis 30.

⁷¹ J. Kostrzewski, *Kultura...*, s. 212 i zestawienie 60; tenże, *Dwa cmentarzyska...*, s. 65—67.

⁷² J. Kostrzewski, *Kultura...*, passim.

inkrutowane białą masą. Na części ułamków ceramicznych inkrustacja zachowała się do chwili obecnej. Na ułamkach innych popielnic delikatnie ryte linie nie wykazują śladów inkrustacji. Prócz tego wystąpiły jeszcze zdobienia w postaci niewielkich płytkich dołeczków oraz głęboko rytých drobnych nakłuć. Analogiczne motywy zdobnicze występują również we wczesnym okresie halsztackim w różnych grupach kultury łuzyckiej.

Porównując następnie materiały ceramiczne z interesującego nas cmentarzyska w Gościcinie z materiałami, jakich dostarczyły oba stanowiska cmentarne w Szemudzie, można również ustalić ich wzajemne zależności chronologiczne. Wystąpiły na nich dosyć licznie popielnice twarzowe, charakterystyczne już dla kultury wschodniopomorskiej. Z cmentarzyska na stanowisku 4 pochodzą zarówno popielnice twarzowe, jak również naczynia dwustozkowate z zaokrąglonym załomem oraz naczynia baniaste, zdobione ornamentem pseudosznurowym lub prostokątami otwartymi ku dołowi. Jedną z popielnic nakryta jest płaską pokrywą z zakładką. Na podstawie charakterystycznych form naczyń i motywów zdobniczych datuje się je na okresy Hallstatt C i Hallstatt D⁷³. Godne odnotowania jest współwystępowanie form ceramicznych oraz ornamentyki charakterystycznej dla obu okresów na tym samym cmentarzysku, czego nie zaobserwowano na stanowisku w Gościcinie. Uważam zatem, że potwierdza to postulowane datowanie cmentarzyska w Gościcinie, oparte poprzednio wyłącznie na analizie materiałów zabytkowych, na późniejszą fazę wczesnego okresu halsztackiego aż do przełomu z późnym okresem halsztackim.

Na kolejnym cmentarzysku na stanowisku 3 w Szemudzie wystąpiły dwie popielnice twarzowe zdobione między innymi rysunkami brązowych napierśników datowanych wyłącznie na okres Hallstatt D⁷⁴. Duże groby rodzinne, zawierające większą liczbę popielnic, a odkryte na tym stanowisku, są również charakterystyczną cechą klasycznej fazy kultury wschodniopomorskiej. Dolną granicę użytkowania tego cmentarzyska wyznaczają typowe popielnice, dołem obmazywane, znane ze stanowisk kultury wschodniopomorskiej datowanych na wczesny i środkowy okres lateński.

Analiza form obrządku pogrzebowego, typów grobów oraz materiału zabytkowego na cmentarzyskach w Gościcinie (stan. 3), Luzinie (stan. 11 i 16) i Szemudzie (stan. 3 i 4), w pow. wejherowskim, skłaniają mnie do wyrażenia następujących kilku wniosków:

⁷³ T. Dobrogowski, o.c., s. 314; L.J. Łuka, *Kultura wschodniopomorska...*, s. 391.

⁷⁴ J. Kostrzewski, *Obrządek pogrzebowy i wierzenia...*, cz. 2, s. 44.

1. Wyżej wymienione cmentarzyska nie były użytkowane jednocześnie. Najwcześniej można datować cmentarzysko na stanowisku 11 w Luzinie oraz drugie cmentarzysko w tej miejscowości na stanowisku 16. Oba cmentarzyska były użytkowane przez ludność kultury łużyckiej we wczesnym okresie halsztackim. Cmentarzysko na stanowisku 3 w Gościcinie należy datować na późniejszą fazę okresu Hallstatt C do przełomu okresów Hallstatt C i Hallstatt D. Również cmentarzysko na stanowisku 4 w Szemudzie zaczęto użytkować jeszcze w okresie Hallstatt C i kontynuowano użytkowanie go w okresie Hallstatt D. Natomiast cmentarzysko na stanowisku 3 w Szemudzie należy datować na późny okres halsztacki oraz wczesny i środkowy okres lateński.

2. Cmentarzysko na stanowisku 3 w Gościcinie dostarczyło dowodów na sporadyczne występowanie już w późnej fazie wczesnego okresu halsztackiego dużych grobów skrzynkowych, zawierających niekiedy po 4 popielnice (groby nr 4, 12, 13 i 16 — dwa ostatnie liczą po 4 popielnice).

3. Na cmentarzysku w Gościcinie, stanowisko 3, odkryto popielnice zdobione techniką inkrustacji. Wobec tego należy przyjąć, że technika ta pojawiła się wcześniej niż popielnice twarzowe na Pomorzu Wschodnim. Została ona zapożyczona przez ludność grupy kaszubskiej kultury łużyckiej od ich południowych pobratymców już pod koniec wczesnego okresu halsztackiego.

4. Zmiany, które doprowadziły do wyodrębnienia kultury wschodniopomorskiej w okresie Hallstatt D, pojawiały się stopniowo na terenach Pomorza Wschodniego. Cechami, które wystąpiły wcześniej, a ukształtowały się ostatecznie w okresie Hallstatt D, są: klasyczna forma grobu skrzynkowego, technika inkrustacji i wreszcie (już w okresie Hallstatt D) popielnice twarzowe, które są sygnałem wyodrębnienia się kultury wschodniopomorskiej z dotychczas istniejącej grupy kaszubskiej kultury łużyckiej.

JERZY SZWED

LUSATIAN CULTURE CASHUBIAN GROUP CEMETERY AT GOŚCICINO, WEJHEROWO DISTRICT

Summary

In March 1963, chest grave No. 1 was discovered by children on the southern slope of a rising situated to the east of an old factory site in Gościcino. The finding was made safe by workers from the Gościcińska Fabryka Mebli (Gościcino

Furniture Factory) and handed over to the Muzeum Archeologiczne (Archeological Museum) at the beginning of the following year. During the same year, the Museum commenced salvage research on the endangered cemetery, which was marked as site 3. Excavations were continued the following year. A further 32 graves were discovered — 16 during each season. The work was financed by the Gdańsk voivodship Curator of Archeological Relics.

Single chest graves were discovered on two other sites dated as Hallstatt C, Hallstatt D, also early and middle La Tène period. During the research in this cemetery, data was collected as to the existence of further graves, over a period of several score years. The contents of the graves on site 3 which were situated in the area of the present-day sand-pit and nearby forest were damaged by accident.

The cemetery at Gościcino is included among the largest sites of its type in Gdańsk Pomerania. A dozen or so damaged graves should be added to the 32 objects investigated. All that was managed to establish during excavation work, was the western boundary of a concentrated group of graves. The remaining boundaries are still unconfirmed. It is now impossible to establish the southern boundary of the graves as the result of damage due to the excavating of sand. Investigations carried out on the northern and southern sides of the explored area will most probably bring to light further graves. The only larger objects are the cemeteries at Chłapowo, Puck district with 122 graves and the one at Wielka Wieś—Swarzewo, Puck district.

Most of the graves in the Gościcino cemetery were destroyed, those remaining being seriously damaged, only four objects being preserved in an undamaged state; Fig. 35. The graves were found in the lower part of the southern slope of a high sandy rise lying on the western edge of a large chain of hills running between Wejherowo and Gościcino. The River Gościcino flows 250—400 m to the west. The graves investigated were evenly distributed over the whole of that part of the cemetery explored. They can probably be fixed in five rows of 4 to 8 objects, Fig. 2, Row I — the lowest — comprised 8 graves, Nos. 10, 11, 12, 2, 3, 4, 5, 7. Row II — graves Nos. 13, 14, 15, 16 and row III, graves Nos. 18, 19, 20, 21, each having 4 graves in a less regular arrangement than the remaining rows. 6 or 7 graves, Nos. 23, 24, 25, 26, 27, 22 and may be 31, can be included in row IV. The highest row — row V — comprised 6 graves, Nos. 29, 30, 32, 33, 28, 17. The 4 remaining objects, Nos. 1, 6, 8, 9 in the given arrangement were situated in the sand-pit and along its sides. The distances between the graves in one row were more or less equal. The distances between the graves in neighbouring rows differed however, but were greater than the average 2 to 5 metres. The three rows in the lower part of the cemetery ran along the south-east — west axis, the remaining two in the upper party, along the north-east — west axis. The regular line lay out of graves in some systematically investigated cemeteries of Gdańsk-Pomerania have been mentioned several times in literature by. G. Ossowski, T. Dogrogowski, L.J. Łuka. The regular lay out of graves in the cemetery at Gościcino was not necessitated by the topography of the hill. There must therefore, have been another reason for this, one established by the users. It can thus be assumed that the individual graves were somehow marked above ground, but it was not possible to establish this during investigations.

The prevailing burial ritual found in the Gościcino cemetery was cremation. In grave No. 6, which was completely uncovered prior to commencing excavation work, neither urns nor burnt human bones were found. The extent of damage to the cemetery hindered full discernment and interpretation of questions related to

burial rites. It is impossible to determine the total number of interments. Classification of graves into types was also difficult. The following types were distinguished according to typical features: 1. chest graves — 10; 2. fortified cinerary urn graves — 12; 3. fortified dome grave. There are only remnants of the remaining 10 graves; it is therefore difficult to determine their original construction. There is, however, no doubt as to their having been graves, as fragments of pottery and burnt human bones were found. Most of the chest graves were concentrated in the lower part of the cemetery; most of the fortified cinerary urn graves being found in the upper part. The only dome grave being found in row I. Graves which had been destroyed were fairly uniformly distributed in all rows.

Chest graves had rectangular chests built from split stone slabs, rarely large stone blocks, as e.g. grave No. 16. The chests were of a different construction in graves Nos. 6 and 24. The size of the chests was also different, being from 110 cm $\times$ 90 cm to 35 cm $\times$ 40 cm. The bottom of graves was covered with paving stones, rarely split slabs. The bottom of grave No. 2 was covered with sand. Covering stones had been preserved in only three graves — Nos. 7, 16, 27. On the outside, the grave chest was given additional protection in the shape of field stones. The fact that graves Nos. 7 and 16 had several layers of protective construction would seem to indicate the disappearance of the custom of covering the grave with huge stone slabs known in barrow graves. The interior of the chest graves contained only from one to four urns covered with either bowls or lids.

The entrenched or fortified urn graves were almost oval in shape, graves Nos. 8 and being round. The protective surrounding of the urns was from various sizes of field stones. The sizes of the graves varied from 170 cm $\times$ 130 cm to 60 cm $\times$ 30 cm. The bottom was usually stone-paved, rarely were urns found standing on single stone slabs or directly in the sand. The vessels were covered by lids and in graves Nos. 8 and 29 — flat stones. Urn lids and covering were not preserved in damaged graves. In such type of grave the number of burials varied from one to three. Three objects indicating similar fortification were also accepted as protected urn graves, even though neither concentrations of pottery or burnt human bones were found. These are graves Nos. 18, 23 and 32. Dome grave No. 5 was also protected with field stones, the inside containing an urn covered with a wide-necked vessel. The remaining graves were too seriously damaged to be able to define their original shape. All that were found inside were small fragments of pottery and burnt human bones.

A small pit at the side of grave No. 13, filled with a layer of burnt material and charcoal, most probably was related to burial rites. This indicating sacrificial fire in memory of the dead. Fragments of pots, including a handle, were found on the cover of chest grave No. 16. In subject literature, the finding of pottery or charcoal on graves is considered to indicate a funeral feast.

The above types of graves occur in cemeteries of both the Cashubian group of Lusatian Culture and East Pomeranian Culture in Gdańsk Pomerania. In view of this, the criterion for dating the Gościcino cemetery will mainly be the grave furniture, especially pottery.

All the pottery can be divided into two basic groups fulfilling different functions. The first group includes receptacles for burnt bone remains and the second — fewer in number — includes various types of lids and covers. These also include fragments of the dome covering the urn in grave No. 5 and the free-standing bowl in grave No. 7.

Most of the urns comprise relatively large vessels with different-shaped bellies and necks, including biconical, spherical, barrel-shaped and almost egg-shaped.

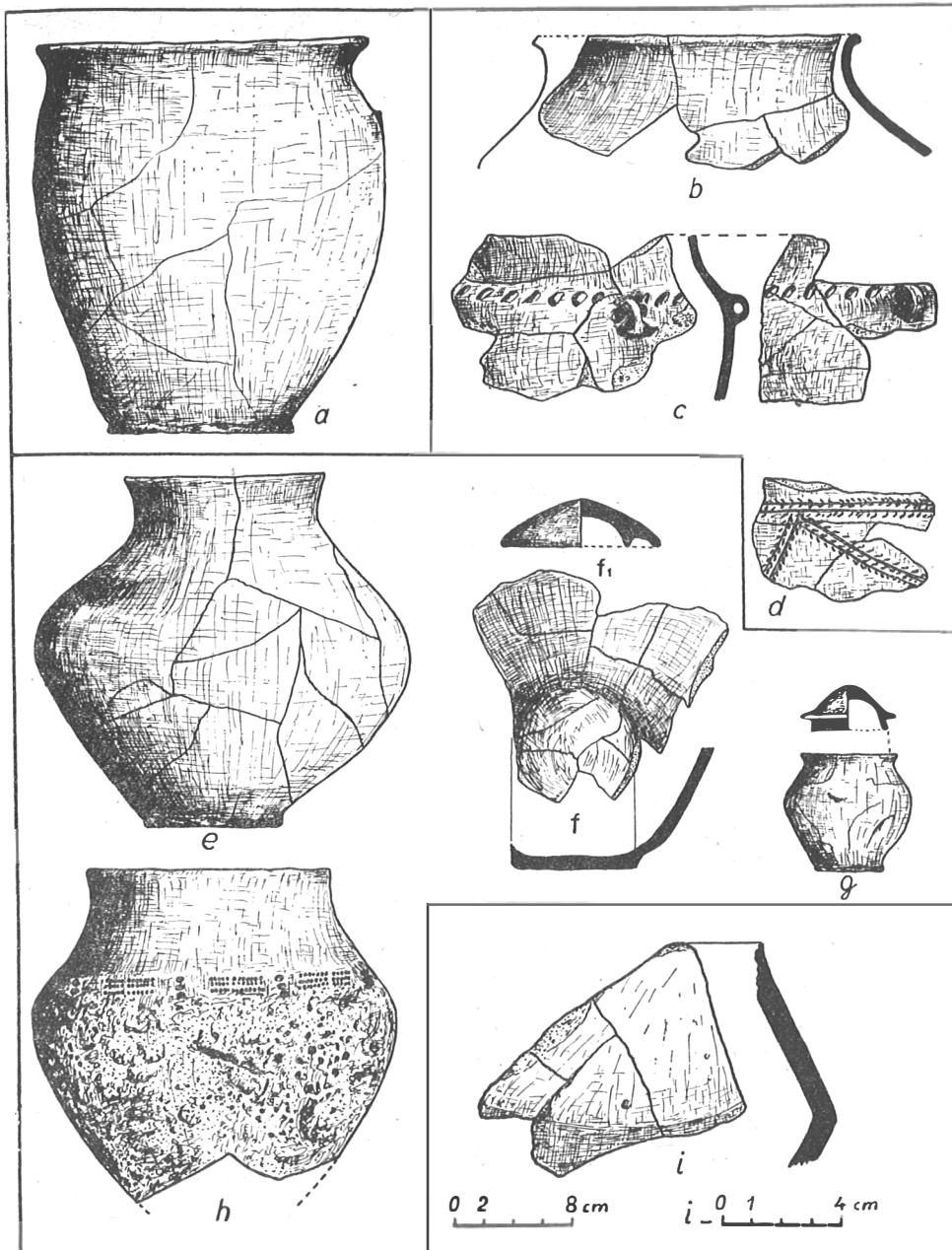
The necks of the vessels are usually shaped separately. The forms which indicate the chronology of the cemetery in Gościcino accurately are two biconical urns, the first, with a rounded flexion and incurvated edges, decorated with two rows of impressions on the greatest swelling of the belly, roughened on the lower part (grave No. 29), and fragments of a second urn with a sharp flexion (grave No. 9). The urn with the rounded flexion is generally dated as Hallstatt C period and attributed to the Cashubian Group of the Lusatian Culture. The type with the sharp bend rarely occurs in this period, but is typical for the later Bronze Age. Other forms of vessels and urns are equally good chronological determinants. These include the urn with the spherical belly from grave No. 24, the barrel-shaped urn from grave No. 4, the amphora from grave No. 12, the biconical urns with rounded flexion and short cone-shaped neck found in graves Nos. 12 and 16 and the spherical urns known from graves Nos. 7, 8 and 27. Elements which are also good indications of date include the flat lid with the tall fold, from grave No. 27. The upper limit of utilizing the cemetery is indicated by the cap-like lids from grave No. 15. A complete lack of face urns would suggest dating the cemetery as the Hallstatt C or the turn of Hallstatt C and Hallstatt D.

Note should also be made of two richly-ornamented urns indicating the remains of inlay. The black surfaces of the vessels were covered with various ornaments. „Herring-bone” motifs, groups of vertical and diagonal lines, sometimes bordered with diagonal strokes or punctures are distinguishable. Both specimens also date them as Hallstatt C. It is generally considered, however, that the inlay technique only appeared in Pomerania during the Hallstatt D period, together with face urns. There has, however, been proof of knowledge of this technique in the Lusatian Culture in Poland, already during the Hallstatt C period. Earlier dating of this technique would seem to be suggested by the occurring of similar linear ornamentation of urns from Reskowo, Kartuzy district, dated as Hallstatt C. Another important argument could be the lack of face urns in the Gościcino group of graves.

A good distinguishing chronological feature is the longitudinally grooved bronze bracelet, found inside the urn in grave No. 8, which also indicated the early Hallstatt period. Other bronze artefacts were also found: a razor and ribbon bracelet. Fig. 35 shows the attempt to establish the chronology of individual groups of graves. The Gościcino cemetery should be related to the Cashubian Group of Lusatian Culture.

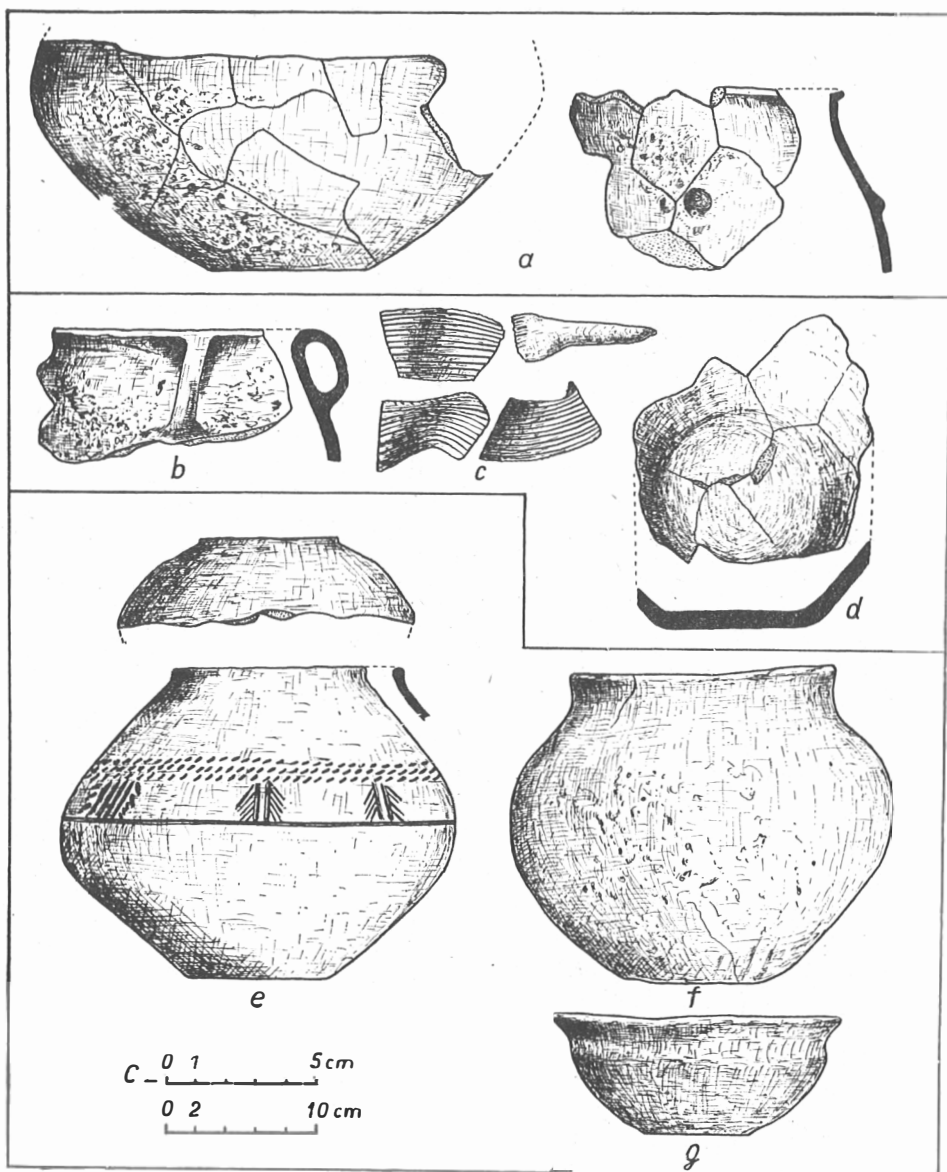
The last part of the paper compared several elements of burial ritual and ceramic forms from some of the cemeteries situated nearest to the Gościcino cemetery. Taken into consideration here are only the systematically excavated and published cemeteries at Luzino — sites 11 and 16, also at Szemud — sites 3 and 4, in the Wejherowo district. These cemeteries have been dated as the periods from Hallstatt C to early and middle La Tène. The largest object was the urn field at Gościcino (33 graves), the others being much smaller and comprising from 2 to 11 graves. The differences observed in these cemeteries in the form of graves, numbers of interments in one grave, forms of vessels and ornaments can — it would seem — be utilized to determine the chronology of individual objects. Both cemeteries at Luzino are dated as Hallstatt C. Several features in the pottery are closely related to the Lusatian Culture. In the case of the Gościcino cemetery, however, connections with Lusatian Culture are very distinct, but there are certain new elements which are characteristic for East Pomeranian Culture of the Hallstatt D period. As an example can be given the occasional occurrence of large chest graves and the appearance of cap-like lids.

They should therefore be dated as late Hallstatt C or the turn of the Hallstatt C and Hallstatt D periods. Lack of face urns precludes dating the site as Hallstatt D. Both cemeteries at Szemud, having graves with large numbers of interments and face urns, are dated as Hallstatt D, early and middle La Tène periods. They should thus be related to the East Pomeranian Culture. Thus the gradual appearance of elements typical of East Pomeranian Culture can be observed in the Cashubian Group of Lusatian Culture during the early Hallstatt period.

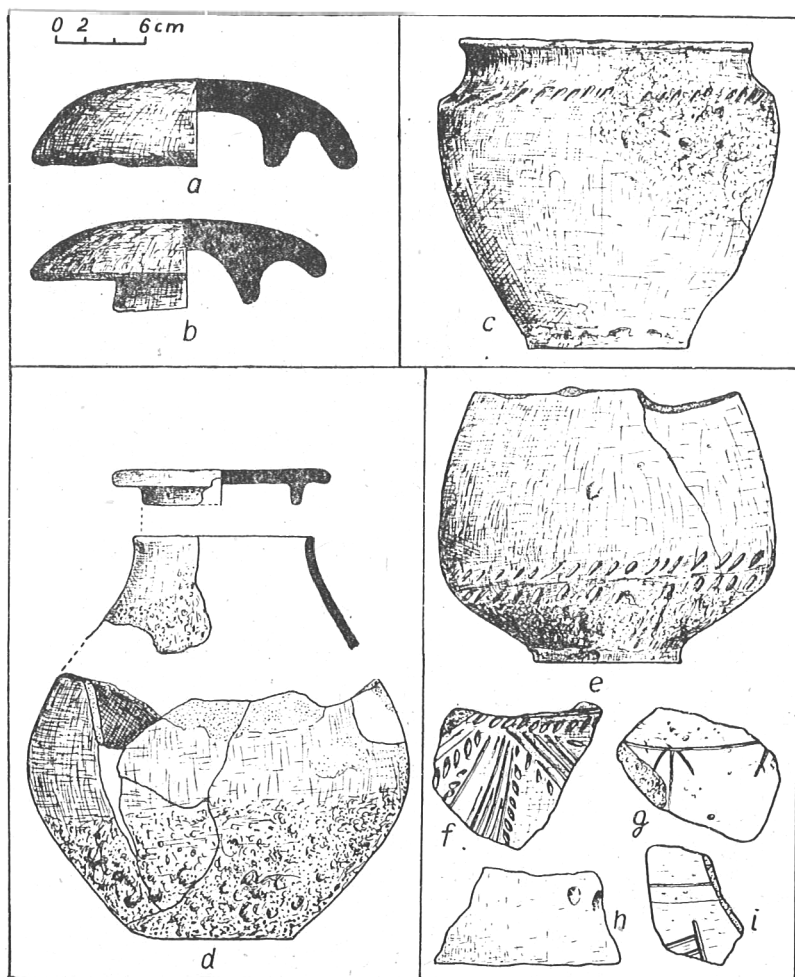
Tabl. I. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3. Inwentarz grobów; a — popielnica 2 z grobu nr 4, b — fragment popielnicy 1 z grobu nr 12, c — fragment popielnicy 3 z grobu nr 12, d — zdobiony ułamek popielnicy 2 z grobu nr 12, e — popielnica 1 z grobu nr 16, f — fragment popielnicy 2 z grobu nr 16, f₁ — pokrywa popielnicy 2 z grobu nr 16, g — popielnica 4 z grobu nr 16, h — fragment popielnicy 3 z grobu nr 16, i — fragment popielnicy z grobu nr 9

Plate I. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Grave furniture: a — urn 2 from grave No. 4, b — fragment of urn 1 from grave No. 12, c — fragment of urn 3 from grave No. 12, d — ornamented fragment of urn 2 from grave No. 12, e — urn 1 from grave No. 16, f — fragment of urn 2 from grave No. 16, f₁ — lid of urn 2 from grave No. 16, g — urn 4 from grave No. 16, h — fragment of urn 3 from grave No. 16, i — fragment of urn from grave No. 9

Tabl. II. Gościcino, pow. Wejherowo. st. 3. Inwentarz grobów: a — dwa fragmenty klosza z grobu nr 5, b — fragment naczynia 2 z grobu nr 8, c — ułamki bransolety z grobu nr 8, d — fragment popielnicy 1 z grobu nr 8, e — popielnica 1 i pokrywa z grobu nr 7, f — popielnica 2 z grobu nr 7, g — misa z grobu nr 7

Plate II. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Grave furniture: a — two fragments of dome from grave No. 5, b — fragment of pot 2 from grave No. 8, c — pieces of bracelet from grave No. 8, d — fragment of urn 1 from grave No. 8, e — urn 1 and lid from grave No. 7, f — urn 2 from grave No. 7, g — bowl from grave No. 7

Tabl. III. Gościcino. pow. Wejherowo, st. 3. Inwentarz grobów: a — pokrywa 1 z grobu nr 17, b — pokrywa 3 z grobu nr 17, c — popielnica z grobu nr 24, d — popielnica wraz z płaską pokrywą z grobu nr 27, e — popielnica z grobu nr 29, f — zdobiony ułamek popielnicy z grobu nr 2, g — zdobiony ułamek naczynia z grobu nr 3, h — zdobiony ułamek naczynia z grobu nr 15, i — zdobiony ułamek ceramiki z jamy obok grobu nr 13

Plate III. Gościcino, Wejherowo district, station 3. Grave furniture: a — lid 1 from grave No. 17, b — lid 3 from grave No. 17, c — urn from grave No. 24, d — urn with flat lid from grave No. 27, e — urn from grave No. 29, f — ornamented fragment of urn from grave No. 2, g — ornamented fragment of pot from grave No. 3, h — ornamented fragment of pot from grave No. 15, i — ornamented fragment of ceramics from the pit at the side of grave No. 13

Tabl. IV. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — ogólny widok terenu cmentarzyska ujęty od południa. Na pierwszym planie piaskownica, dalej widoczne wykopy archeologiczne. Stan z pierwszego roku badań, b — nakręcanie reportażu telewizyjnego.

Plate IV. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — general view of the cemetery area from the south. To the fore the sand pit, further back — archeological excavations visible. State after the first year's research, b — filming for television

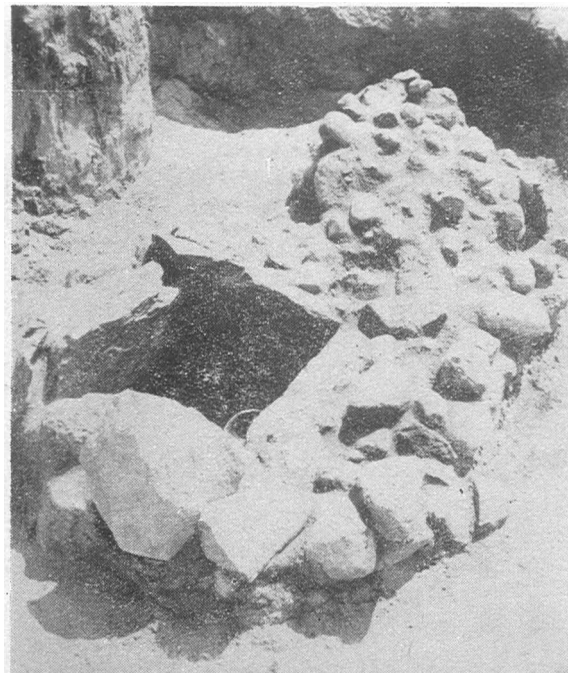
Tabl. V. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — ogólny widok wykopów w drugim roku badań. Na fotografii widoczne są dwa rzędy grobów ujęte od północnego wschodu, b — widok czwartego rzędu grobów ujęty od północnego wschodu

Plate V. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — general view of excavations in second year of research. Visible in the photograph are two rows of graves seen from the north east, b — view of the fourth row of graves taken from the north east

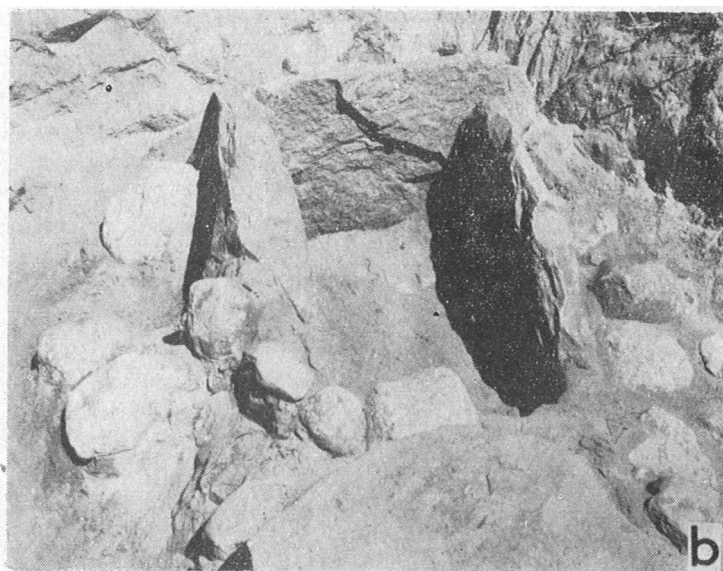
Tabl. VI. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — widok zniszczonego grobu nr 3 ujęty od zachodu, b — wnętrze skrzyni w grobie nr 4; widok od południa

Plate VI. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — view of destroyed grave No. 3 taken from the west, b — inside the chest of grave No. 4; view from the south

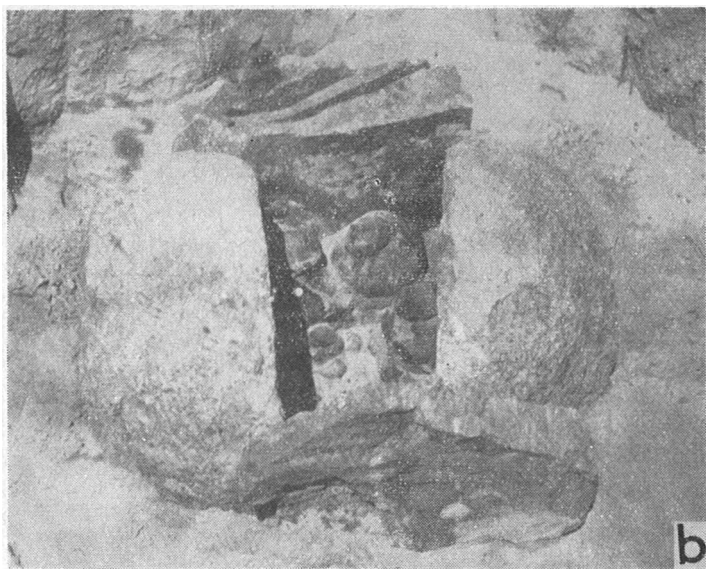
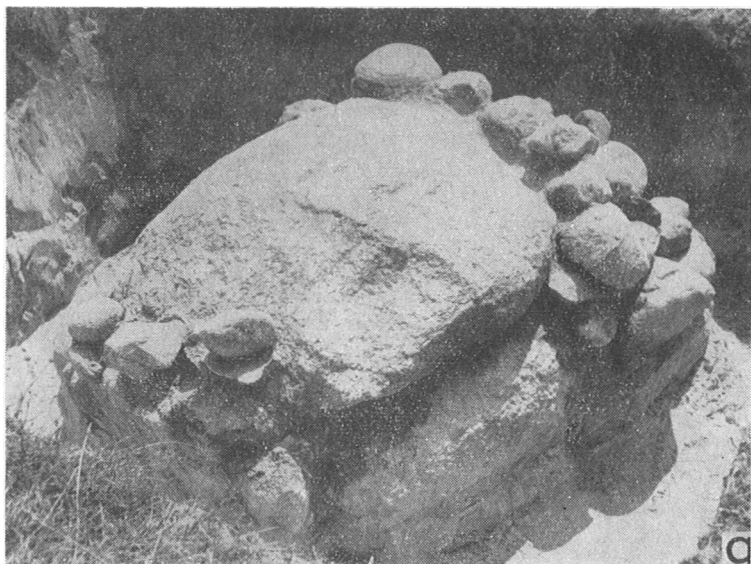
Tabl. VII. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — grób skrzynkowy nr. 7. Na pierwszym planie ob-
 wa południowej części grobu, w głębi kilka warstw kamieni i płyt nakrywających skrzynię
 grobową; widok od południa, b — grób skrzynkowy nr 7; widok skrzyni grobowej ujęty od pół-
 nocnego zachodu

Plate VII. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — chest grave No. 7. To the fore fortifica-
 tion of southern part of the grave; beyond this several layers of stones and slabs covering the
 grave chest; view from the south, b — chest grave No. 7; view of grave ches taken from north west

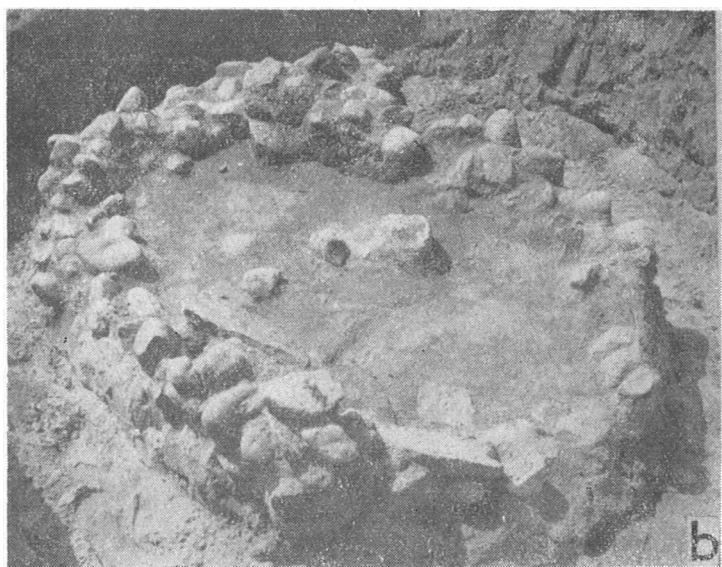
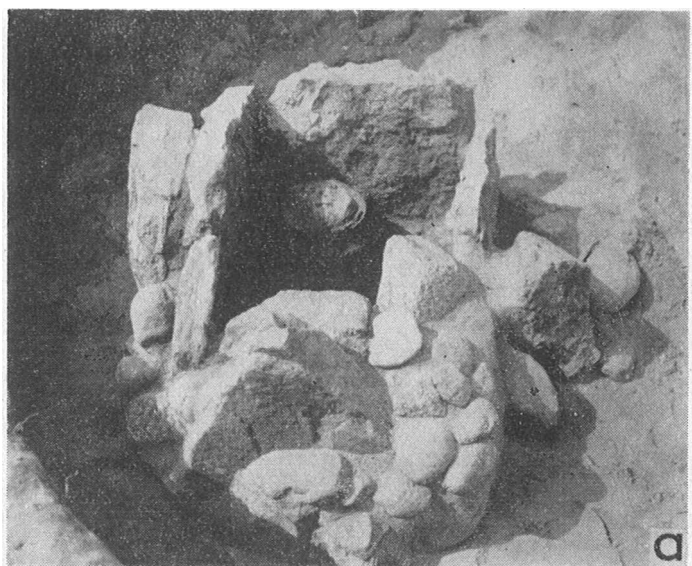
Tabl. VIII. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — grób skrzynkowy nr 7; wnętrze skrzyni grobowej wraz z popielnicami; widok od południa, b — wnętrze skrzyni grobowej grobu nr 13; widok od południa

Plate VIII. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — chest grave No. 7; inside of grave chest including urns; view from the south, b — inside of grave chest — grave No. 13; view from the south

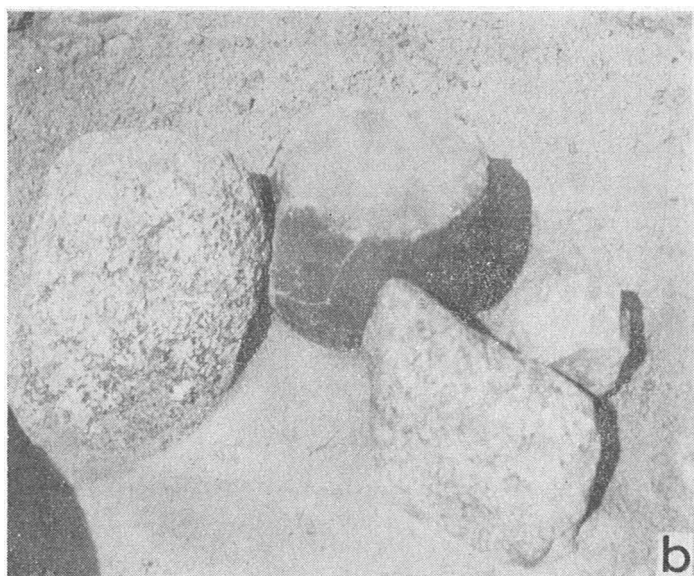
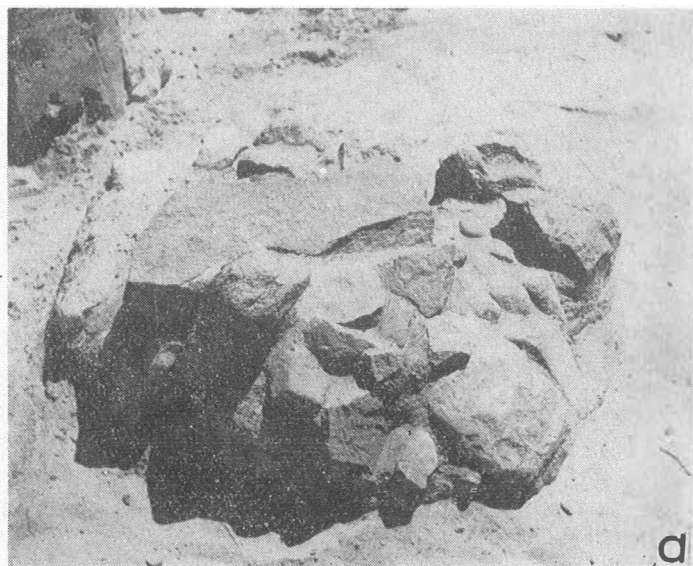
Tabl. IX. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — grób skrzynkowy nr 16; widok od strony północno-zachodniej, b — grób skrzynkowy nr 16; wnętrze skrzyni grobowej wraz z popielnicami ujęte od południa

Plate IX. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — chest grave No. 16; view from the north-west, b — chest grave No. 16; inside of grave chest including urns, taken from the south

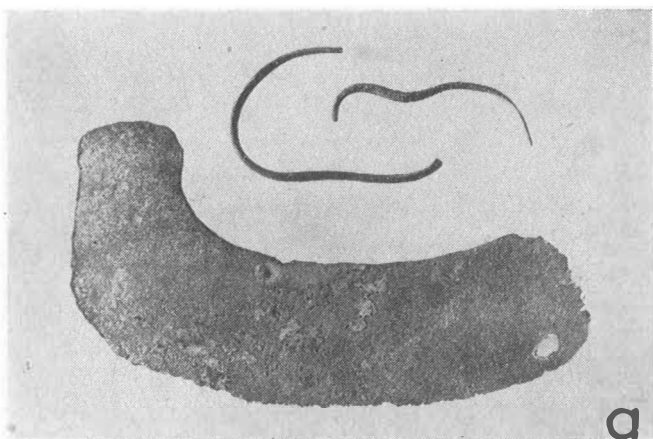
Tabl. X. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — grób skrzynkowy nr 24; wnętrze skrzyni grobowej wraz z popielnicą ujęte od południa, b — grób popielnicowy nr 26 wraz z obwarowaniem ujęty od północy

Plate X. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — chest grave No. 24; inside grave chest including urns, taken from the south; b — urn grave No. 26 together with fortification — taken from the north

Tabl. XI. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — grób skrzynowy nr 27; widok od zachodu, b — grób popielnicowy nr 29 z obwarowaniem ujęty od południa; widok na popielnicę po usunięciu części kamieni z obstawy

Plate XI. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — chest grave No. 27; view from the west, b — urn grave No. 29 with fortification — taken from the south; view of urns after having removed part of the stone fortification

Tabl. XII. Gościcino, pow. Wejherowo, st. 3: a — zabytki brązowe — brzytwa i fragmenty bransolety znalezione w popielnicy w grobie nr 27, b — popielnica dwustożkowa-ta o zaokrąglonym załomie z grobu nr 29

Plate XII. Gościcino, Wejherowo district, station 3: a — bronze artefacts — razor and fragments of bracelet found in an urn in grave No. 27, b — biconical urn with rounded flexion, from grave No. 29